

Kryzysy w rodzinie a prawo

Informator
dla osób pomagających
w trudnych
sytuacjach życiowych

Institut Psychologii Zdrowia PTP
Ogólnopolskie Pogotowie
dla Ofiar Przemocy w Rodzinie
Niebieska Linia

KRYZYSY W RODZINIE A PRAWO

INFORMATOR DLA OSÓB POMAGAJĄCYCH
W TRUDNYCH SYTUACJACH ŻYCIOWYCH

INSTYTUT PSYCHOLOGII ZDROWIA PTP
Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie
„Niebieska Linia”

Opracowanie informatora:
Małgorzata Łojkowska

Opracowanie części karnej (z wyjątkiem przykładów pism procesowych):
Joanna Szczęśniak

Redakcja:
Katarzyna Kulesza

Projekt okładki:
Julia Burek

Konsultacja merytoryczna:
Barbara Błońska
Monika Płatek

ISBN 83-85452-91-5

Publikacja wydana ze środków Fundacji im. Stefana Batorego
oraz Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Wydawca:
Instytut Psychologii Zdrowia PTP
Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie
„Niebieska Linia”

Warszawa 2006

Wydanie I

Exemplarz bezpłatny

Przygotowanie do druku, druk i oprawa: LOTOS Poligrafia sp. z o.o.
04-987 Warszawa, ul. Wał Miedzeszyński 98, www.drukarnia-lotos.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
PRAWO RODZINNE I OPIEKUŃCZE – podstawowe zagadnienia	7
Małżeństwo	7
Konkubinat	23
Rodzice i dzieci	24
Alimenty	30
PROCEDURY UBEZWŁASNOWIENIA ORAZ ZOBOWIĄZANIA DO LECZENIA PSYCHIATRYCZNEGO I ODWYKOWEGO	35
Ubezważnowolnienie	35
Leczenie psychiatryczne oraz odwykowe	36
PRAWO I POSTĘPOWANIE KARNE – podstawowe zagadnienia	39
Przestępstwa, do których najczęściej dochodzi w rodzinie	39
Postępowanie karne	41

WSTĘP

Informator, który macie Państwo przed sobą powstał z myślą o wszystkich tych, którzy na co dzień pracują z osobami doznającymi przemocy w rodzinie oraz znajdującymi się w innych trudnych sytuacjach życiowych i chcieliby uzupełnić lub uporządkować swoją wiedzę na temat istniejących przepisów i procedur. Większość naszych klientów ma wiele problemów związanych z prawem, są ofiarami przestępstw lub znajdują się w niekorzystnych dla siebie, z punktu widzenia prawa, sytuacjach. Dlatego, aby pomóc komuś znaleźć właściwe dla niego rozwiązania, trzeba znać podstawowe przepisy prawne.

Pierwsza część informatora zawiera informacje o przepisach prawa rodzinnego i opiekuńczego, które warto znać, pomagając osobom w kryzysie. W drugiej części znajduje się omówienie przepisów dotyczących ubezwłasnowolnienia oraz zobowiązania do leczenia odwykowego. Trzecia część zawiera informacje z zakresu prawa karnego. Znajdą tu Państwo informacje o przestępstwach, przebiegu postępowania karnego, prawach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, o możliwych do wykorzystania w sprawie dowodach oraz procedurze odwoławczej. Warto pamiętać, że pomoc klientowi polega najczęściej na korzystaniu z obu tych dziedzin prawa. Rozwiązania prawno-karne mogą często okazać się niewystarczające.

Ze względu na ograniczoną objętość tej publikacji, nie udało się w niej zawrzeć wszystkich zagadnień związanych z rodziną i jej trudnościami.

Będą one przedmiotem kolejnych publikacji.

Mam nadzieję, że w tym poradniku znajdziecie Państwo odpowiedzi na podstawowe pytania, które zadają Państwu klienci. Należy jednak pamiętać, że wiedza zawarta w tej publikacji nie zastąpi profesjonalnej pomocy prawnej.

Małgorzata Łojkowska

WYKAZ SKRÓTÓW ZASTOSOWANYCH W INFORMATORZE

k.c.	.....	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 Kodeks Cywilny
k.p.c.	.....	ustawa z dnia 17 listopada 1964 Kodeks Postępowania Cywilnego
k.r.o.	.....	ustawa z dnia 25 lutego 1964 Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy
k.k.	.....	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 Kodeks Karny
k.p.k.	.....	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 Kodeks Postępowania Karnego
niel.u.	.....	ustawa z dnia 26 października 1982 o postępowaniu w sprawach nieletnich

Stan prawny, literaturę i orzecznictwo uwzględniono do czerwca 2006 r.

PRAWO RÓDZINNE I OPIEKUNCZE

– podstawowe zagadnienia

Małżeństwo

Zgodnie z przepisami Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego małżeństwo jest sformalizowanym związkiem kobiety i mężczyzny. Kodeks ten zawiera wiele regulacji dotyczących zawarcia małżeństwa, praw i obowiązków małżonków, stosunków majątkowych między nimi oraz rozwiązania małżeństwa. Z punktu widzenia pomagacza, spośród zawartych w nim przepisów, najbardziej istotne są te, które dotyczą możliwości wyegzekwowania równej pozycji małżonków w rodzinie, uporządkowania stosunków majątkowych między nimi oraz, jeżeli klient wyraża taką wolę, rozwiązania małżeństwa w korzystny dla niego sposób. Zaczniemy jednak od początku.

JAK DOCHODZI DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA?

Prawo dopuszcza dwie formy zawarcia małżeństwa. Pierwsza z nich polega na złożeniu przez przyszłych małżonków w urzędzie stanu cywilnego oświadczenia, że wstępują w związek małżeński. Druga polega na zawarciu związku podlegającego prawu kościoła (np. prawu kanonicznemu) lub innego związku wyznaniowego, przez złożenie duchownemu oświadczenia, w którym wyrażają wolę zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Wybór sposobu zawarcia małżeństwa należy do zainteresowanych. Zawarcie związku małżeńskiego w formie wyznaniowej, który będzie ważny w świetle polskiego prawa, jest jednak możliwe tylko wtedy, gdy umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki pomiędzy państwem a kościołem przewiduje taką możliwość (art. 1 k.r.o.).

KTO MOŻE ZAWRZEĆ MAŁŻEŃSTWO?

Zawrzeć małżeństwo mogą tylko osoby, które ukończyły osiemnasty rok życia (wiek jest taki sam dla kobiety i mężczyzny). Kobieta, która ukończyła szesnaście lat, może zawrzeć związek małżeński, jeżeli wyrazi na to zgodę sąd opiekuńczy. Sąd może udzielić zgody na zawarcie małżeństwa niepełnoletniej kobiecie tylko z ważnych powodów; jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że będzie to zgodne z dobrem dla zakładanej przez nią rodziny (art. 10 k.r.o.). *Wniosek o wydanie zezwolenia na zawarcie małżeństwa osobie, która nie ma wymaganego wieku*¹⁾ składa się

¹⁾ W informatorze wyróżniono nazwy pism procesowych, co ułatwi wyszukanie wzoru danego pisma w innej publikacji lub Internecie.

w sądzie rejonowym, właściwym dla miejsca zamieszkania tej osoby, a w przypadku braku miejsca zamieszkania, w miejscu jej pobytu, do wydziału rodzinnego i nieletnich²⁾ (art. 569 k.p.c). Wnieść wniosek może tylko osoba, która chce zawrzeć małżeństwo, a nie ma wymaganego wieku. Nie może go wnieść jej partner lub rodzic (art. 561 k.p.c).

Małżeństwo mogą zawrzeć tylko osoby odmiennej płci (art. 1 k.r.o.). Polskie prawo nie przewiduje możliwości zawierania małżeństw homoseksualnych. O płci decyduje informacja zawarta w akcie urodzenia. Jest to szczególnie istotne, gdy małżeństwo zawiera osoba, która dokonała zmiany płci lub gdy płeć trudno jest ustalić. Różnica płci musi istnieć w chwili zawierania związku małżeńskiego.

Małżeństwa nie może zawrzeć osoba całkowicie ubezwłasnowolniona (art. 11 k.r.o.). Ubezwłasnowolnienie częściowe nie przeszkadza w zawarciu związku małżeńskiego.

Małżeństwa nie może zawrzeć osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym (art. 12 k.r.o.). Sąd może udzielić zgody na zawarcie małżeństwa takiej osobie (na jej wniosek), jeżeli stan jej zdrowia lub umysłu nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa. *Wniosek o zawarcie małżeństwa osobie dotkniętej chorobą psychiczną lub niedorozwojem umysłowym* składa się w sądzie rodzinnym, właściwym dla miejsca zamieszkania lub pobytu tej osoby, wydział rodzinny i nieletnich (art. 569 k.r.o.).

Nie może zawrzeć małżeństwa osoba, która jest już w związku małżeńskim (art. 13 k.r.o.). Zawarcie małżeństwa przez osobę, która pozostaje w innym związku małżeńskim jest przestępstwem bigamii (art. 206 k.k.).

Nie mogą zawrzeć małżeństwa krewni w linii prostej (dziadkowie, rodzice, dzieci, wnuki), **rodzeństwo, powinowaci w linii prostej** (powinowaci to krewni drugiego małżonka), **ani osoby pozostające ze sobą w stosunku przysposobienia** (osoba, która adoptowała dziecko oraz jej krewni nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego z adoptowanym dzieckiem). Z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi (art. 14–15 k.r.o.).

KIEDY MAŁŻEŃSTWO MOŻE ZOSTAĆ UNIEWAŻNIONE?

Małżeństwo, które zostało zawarte niezgodnie z prawem (czyli pomimo przeszkód wymienionych powyżej) może zostać unieważnione. Małżeństwo może zostać unieważnione także wtedy, gdy oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński złożyła osoba znajdująca się w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli (np. pod wpływem narkotyków) lub gdy oświadczenie o zawarciu małżeństwa zostało złożone pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony. Unieważnione może być także małżeństwo zawarte pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, jeżeli z okoliczności wynika, że osoba składająca oświadczenie rzeczywiście mogła się obawiać, że jej samej lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo (np. groźba popełnienia zabójstwa lub samobójstwa) (art. 15¹ k.r.o.). Jeżeli małżeństwo zostało zawarte przez pełnomocnika, bez zgody sądu (małżeństwo może zostać zawarte przez pełnomocnika wyjątkowo, za zgodą sądu) lub pełnomocnictwo istniało, ale

²⁾ Adres właściwego sądu można znaleźć m.in. na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości: <http://www.ms.gov.pl/organizacja/organizacja.shtml>

było nieważne (np. z powodu udzielenia go nie na piśmie tylko ustnie), można żądać unieważnienia małżeństwa, chyba że małżonkowie rozpoczęli już wspólne życie (art. 16 k.r.o.). Jeżeli żaden z tych powodów nie dotyczy sytuacji, małżeństwo może być rozwiązane wyłącznie przez rozwód. Należy pamiętać, że zaistnienie przesłanki uzasadniającej unieważnienie trzeba będzie w sądzie udowodnić.

W JAKI SPOSÓB UNIEWAŻNIĆ MAŁŻEŃSTWO?

Aby unieważnić małżeństwo, należy złożyć w sądzie *pozew o unieważnienie małżeństwa*. O unieważnieniu decyduje sąd okręgowy ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania małżonków, jeżeli choć jedno z nich w tym okręgu nadal mieszka – wydział cywilny. Gdy żaden z małżonków nie mieszka już w tym miejscu, właściwy jest sąd miejsca zamieszkania pozwanego, a jeżeli tej podstawy również brakuje, sąd miejsca zamieszkania powoda (art. 41 k.p.c.).

JAKIE SĄ PRAWA I OBOWIĄZKI MAŁŻONKÓW?

Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki. Pozycja małżonków w rodzinie nie jest zależna od pełnionych przez nich funkcji. Nie ma znaczenia fakt, że jeden z małżonków zajmuje się pracą zawodową, a drugi prowadzi gospodarstwo domowe (art. 23 k.r.o.).

Małżonkowie są zobowiązani do wspólnego pożycia, co oznacza utrzymywanie więzi o charakterze duchowym, fizycznym i gospodarczym oraz do zachowania wierności sobie nawzajem (art. 23 k.r.o.). Prawo nie przewiduje sankcji za zachowanie inne niż to, do którego małżonkowie są zobowiązani. Naruszenie obowiązków względem małżonka może być natomiast uznane za przyczynę rozpadu pożycia małżeńskiego i mieć znaczenie przy orzekaniu winy za rozpad pożycia.

Małżonkowie są zobowiązani do wzajemnej pomocy oraz współdziałania dla dobra rodziny, którą założyli (art. 23 k.r.o.).

Małżonkowie o wszystkich istotnych sprawach rodziny powinni decydować wspólnie. Jeżeli małżonkowie nie potrafią podjąć wspólnej decyzji w jakiejś istotnej sprawie (np. wyjazd za granicę w celach zarobkowych), każde z nich może się zwrócić do sądu z *wnioskiem o rozstrzygnięcie o istotnych sprawach rodziny* (art. 24 k.r.o.). Wniosek składa się do sądu rejonowego właściwego dla miejsca zamieszkania wnioskodawcy, a w przypadku braku miejsca zamieszkania, miejsca jego pobytu, do wydziału rodzinnego i nieletnich (art. 508 k.p.c.). Rozstrzygnięcie sądu rozwiązuje spór, zastępując zgodę jednego z małżonków.

Oboje małżonkowie są zobowiązani przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą założyli, z uwzględnieniem ich możliwości zarobkowych i majątkowych. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym. Jest więc możliwa taka sytuacja, w której jeden z małżonków pracuje, a drugi zajmuje się domem. Uzyskania środków na zaspokojenie potrzeb rodziny można dochodzić przed sądem (art. 27 k.r.o.). *Pozew o przyczynianie się do zaspokajania potrzeb rodziny* składa się do sądu rejonowego, wydział rodzinny i nieletnich, właściwego dla miejsca zamieszkania pozwanego. Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania w Polsce lub nie jest ono znane, właściwy jest sąd ostatniego

miejsca pobytu pozwanego w Polsce. Drugim sposobem uzyskania środków potrzebnych na utrzymanie domu jest złożenie do sądu *wniosku o nakazanie wypłacania małżonkowi wynagrodzenia za pracę drugiego małżonka* (art. 28 k.r.o.). Wniosek składa się w sądzie rejonowym, właściwym dla miejsca zamieszkania wnioskodawcy, a w braku tej podstawy, do sądu właściwego dla miejsca jego pobytu. Wykonanie orzeczenia następuje bezpośrednio przez pracodawcę, któremu przekazujemy orzeczenie sądu, bez udziału komornika (inaczej niż przy powództwie o zaspokajanie potrzeb rodziny). W trakcie trwania małżeństwa można także wystąpić do sądu z *pozwem o alimenty* na dzieci. Należy jednak pamiętać, że w tym wypadku możemy żądać jedynie kwoty potrzebnej do ich utrzymania i wychowywania. Nie można w ten sposób uzyskać środków na utrzymanie domu lub dla drugiego małżonka.

Warszawa, 29 kwietnia 2001 r.

Powódka: **Mirosława Karpień**

ul. Mandarynki 2 m. 61
02-792 Warszawa

Pozwany: **Jan Karpień**

ul. Mandarynki 2 m. 61
02-762 Warszawa

**SĄD REJONOWY W WARSZAWIE
III Wydział Rodzinny i Nieletnich**

Wartość przedmiotu sporu: 8400 zł*

Pozew o przyczynianie się do zaspokajania potrzeb rodziny

Wnoszę o:

1. zasądzenie od pozwanego Jana Karpieia na rzecz powódki Mirosławy Karpień tytułem przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny kwoty 700 zł miesięcznie, poczynając od 29 kwietnia 2001 roku. Kwota ma być płatna do 10-tego dnia każdego miesiąca z góry;
2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kosztów procesu według norm przepisanych. Ponadto wnoszę o:
3. zabezpieczenie powództwa przez zobowiązanie pozwanego Jana Karpieia do uiszczania powódce Mirosławie Karpień po 600 zł miesięcznie przez czas trwania postępowania;
4. przesłuchanie świadka: Katarzyny Kowalskiej, zam. przy ul. Kasprzyckiej 5 w Warszawie.

Uzasadnienie

Strony zawarły małżeństwo 12 października 1995 roku. Z małżeństwa tego w dniu 13 listopada 1996 roku w Warszawie urodziła się córka, Anna Karpień.

Dowód: odpis skrócony aktu małżeństwa stron, odpis skrócony aktu urodzenia Anny Karpień.

Powódka pracuje w sklepie spożywczym przy ulicy Lazurowej 6 w Warszawie. Zarabia 1000 zł brutto miesięcznie. Nie ma innych dochodów. Z uwagi na konieczność sprawowania opieki nad córką, nie może podjąć dodatkowej pracy. Pozwany jest z zawodu księgowym. Pracuje

* wysokość alimentów, jakich żądasz $\times$ 12 miesięcy = kwota stanowiąca wartość przedmiotu sporu

w prywatnej firmie, gdzie zarabia 2500 zł brutto. Ponadto jest właścicielem domu jednorodzinnego przy ul. Walcowej w Łodzi, który wynajmuje, osiągając z tego tytułu dodatkowy dochód w wysokości 1500 zł.

Dowód: zaświadczenie o zarobkach powódki za okres 3 miesięcy, kserokopia umowy najmu domu jednorodzinnego.

Od dwóch lat pozwany nadużywa alkoholu, nie przyczynia się do zaspokajania potrzeb rodziny, cały swój dochód przeznaczają na swoje potrzeby. Powódka musi z własnych pieniędzy opłacać wszystkie rachunki, łożyć na utrzymanie domu, męża, siebie i dziecka. Miesięcznie powódka na utrzymanie domu przeznaczają: (*opisać wydatki*). Dowód: zeznania świadka Anny Kowalskiej, kserokopie rachunków (opłaty stałe, rachunki za wodę i gaz, telefon, telewizję kablową, potwierdzenie opłacenia lekcji angielskiego dziecka, inne dotyczące jego utrzymania i wychowania itp.) Wobec takiego stanu rzeczy żądanie powódki oraz wnioski o zabezpieczenie powództwa są uzasadnione.

Mirosława Karpiel

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu małżeństwa stron,
2. odpis skrócony aktu urodzenia,
3. zaświadczenie o zarobkach powódki za okres 3 miesięcy,
4. kserokopie rachunków,
5. kserokopia umowy najmu domu jednorodzinnego,
6. odpis pozwu i załączników.

JAK WYGLĄDAJĄ STOSUNKI MAJĄTKOWE POMIĘDZY MAŁŻONKAMI?³⁾

Małżonkowie nie mogą w pełni swobodnie ukształtować stosunków majątkowych między sobą, mogą to zrobić tylko w taki sposób, jaki jest przewidziany w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. W świetle obowiązujących przepisów prawa rodzinnego i opiekuńczego w małżeństwie mogą istnieć następujące ustroje (systemy) majątkowe:

- ustrój wspólności ustawowej,
- ustrój wspólności poszerzonej,
- ustrój wspólności ograniczonej,
- ustrój rozdzielności majątkowej,
- ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków na wypadek ustania małżeństwa.

Ustrój małżeńskiej wspólności ustawowej istnieje z mocy prawa, jeżeli małżonkowie nie zawrą między sobą umowy (intercyzy), w której postanowią, że będzie ich obowiązywał inny ustrój majątkowy. Umowa ta może zostać zawarta przed zawarciem małżeństwa lub w dowolnym momencie jego trwania. Musi mieć formę aktu notarialnego. Może zostać rozwiązana lub zmieniona w trakcie trwania małżeństwa.

³⁾ Przepisy zawarte w tym rozdziale stosuje się tylko do zobowiązań powstałych po 10.01.2005 r. i przedmiotów majątkowych nabytych po tym terminie. Jeżeli powstały wcześniej, korzystamy z przepisów Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego, które obowiązywały przed jego nowelizacją. Informację na temat tych przepisów znajdziemy we wcześniej wydanych informatorach.

NA CZYM POLEGA USTRÓJ MAŁŻEŃSKIEJ WSPÓLNOŚCI USTAWOWEJ?

System wspólności ustawowej polega na tym, że istnieją trzy masy majątkowe: majątek wspólny oraz dwa majątki osobiste małżonków.

Majątek wspólny obejmuje przedmioty nabyte w trakcie trwania wspólności, w szczególności pobrane wynagrodzenie za pracę oraz dochody z każdej innej działalności zarobkowej (np. umowy zlecenia, umowy o dzieło), dochody uzyskiwane z majątku wspólnego oraz z majątków osobistych małżonków (np. czynsz z najmu mieszkania) oraz środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego (art. 31 k.r.o.). Majątek wspólny stanowią także przedmioty zwykłego urządzenia domowego, nabyte w trakcie trwania małżeństwa, które służą obojgu małżonkom (np. pralka, lodówka, urządzenia kuchenne), niezależnie od źródła ich pochodzenia. Jeżeli takie przedmioty zostały przekazane małżonkowi w spadku, zapisie lub darowizną, do osobistego majątku małżonków trafią tylko wtedy, gdy spadkobierca lub darczyńca tak postanowił (art. 34 k.r.o.).

Pozostałe przedmioty (nie objęte wspólnością ustawową) stanowią majątek osobisty każdego z małżonków (art. 31 k.r.o.).

Do majątku osobistego należą:

- przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej (przed powstaniem małżeństwa lub zanim małżonkowie znieśli poprzednio obowiązującą inny ustrój majątkowy),
- przedmioty majątkowe nabyte w drodze dziedziczenia, zapisu lub darowizny (chyba że spadkobierca lub darczyńca postanowił inaczej),
- prawa majątkowe wnikające ze wspólności łącznej, podlegającej odrębnym przepisom (np. wynikające z tytułu bycia współnikiem spółki cywilnej),
- przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokojenia osobistych potrzeb jednego z małżonków (np. ubrania, kosmetyki),
- prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie (np. dożywocie),
- przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (nie dotyczy to renty przyznanej małżonkowi z tytułu utraty zdolności do pracy albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków na przyszłość),
- wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków (niewypłacone pieniądze),
- przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z nich, prawa autorskie oraz prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy.

Majątek osobisty stanowią także przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego (np. rzeczy kupione za pieniądze pochodzące z majątku osobistego należą także do majątku osobistego) (art. 33 k.r.o.).

W JAKI SPOSÓB MAŁŻONKOWIE ZARZĄDZAJĄ MAJĄTKIEM WSPÓLNYM?

Każdy z małżonków może zarządzać i dysponować w pełni samodzielnie majątkiem osobistym, natomiast jeżeli chodzi o majątek wspólny, prawo określa zasady sprawowania zarządu oraz dysponowania tym majątkiem.

Małżonkowie są generalnie zobowiązani współdziałać w zarządzaniu majątkiem wspólnym. Każdy z małżonków samodzielnie może wykonywać zarząd majątkiem wspólnym, co oznacza, że może zarządzać nim bez potrzeby starania się o zgodę współmałżonka. **Są jednak takie czynności, do których potrzebna jest zgoda małżonka.** Należą do nich czynności prawne dotyczące nieruchomości (np. sprzedaż, obciążenie hipoteką), prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal (np. zbycie spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego) oraz gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa. Zgoda małżonka jest też potrzebna do dokonania darowizny z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych codziennych darowizn (art. 37 k.r.o.). Brak zgody małżonka skutkuje tym, że czynność prawna jest nieważna. W pozostałych sytuacjach małżonek może samodzielnie dokonywać czynności dotyczących majątku wspólnego. Jednak wierzycielowi małżonków powinno zależeć, aby za każdym razem drugi małżonek wyraził zgodę na dokonanie czynności. **Jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie bez zgody drugiego małżonka,** wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, oraz tylko z niektórych składników majątku wspólnego (z wynagrodzenia za pracę oraz z dochodów uzyskiwanych przez niego z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw autorskich i innych praw twórcy, a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów tego przedsiębiorstwa). **Natomiast, jeżeli małżonek wyrazi zgodę na dokonanie czynności,** wierzyciel będzie mógł dochodzić należności z majątku osobistego dłużnika oraz całego majątku wspólnego małżonków. **W przypadku, gdy małżonkowie razem zaciągnęli zobowiązanie,** wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku wspólnego oraz majątków odrębnych obojga małżonków.

Jeżeli zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej (np. małżonek spowodował wypadek), to wierzyciel może żądać zaspokojenia z tych samych składników, co przy czynności prawnej bez zgody małżonka (czyli majątku osobistego dłużnika oraz niektórych składników majątku wspólnego).

Za zobowiązania zaciągnięte przez każdego z małżonków w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny (np. pożyczka zaciągnięta na czynsz lub zakupy żywnościowe) małżonkowie odpowiadają solidarnie majątkiem wspólnym oraz majątkami odrębnymi (art. 30 k.r.o.).

Jeżeli wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia dłużnika za pracę lub dochodów uzyskanych przez niego z innej działalności zarobkowej oraz jego praw autorskich i innych praw twórcy (art. 41 k.r.o.).

Jeżeli jeden z małżonków odmawia zgody na dokonanie czynności, albo nie można się z nim porozumieć (nie ma z nim kontaktu, nie znamy jego

miejsca zamieszkania), drugi małżonek może się zwrócić do sądu o zezwolenie na dokonanie tej czynności. Sąd udziela zgody, jeżeli dokonania czynności wymaga dobro rodziny (art. 39 k.r.o.). W ten sposób każdy z małżonków może doprowadzić np. do sprzedaży wspólnej nieruchomości, mimo braku zgody współmałżonka. *Wniosek o wyrażenie zgody zastępczej na dokonanie czynności, do której wymagana jest zgoda małżonka*, wnosi się do sądu rejonowego właściwego dla miejsca zamieszkania wnioskodawcy.

Małżonkowie mają obowiązek informowania siebie nawzajem o stanie majątku wspólnego, o wykonywaniu zarządu nad nim i o zobowiązaniach obciążających ten majątek (art. 36 k.r.o.). Jeżeli drugi małżonek nie zgadza się na dokonanie czynności dotyczącej majątku wspólnego, może się jej sprzeciwić. Aby sprzeciw był skuteczny, musi dotrzeć do osoby, której dotyczy czynność prawna dokonywana przez małżonka. Małżonek sprzeciwiający się musi dopilnować, aby ta osoba dowiedziała się o sprzeciwie (art. 36¹ k.r.o.).

Z ważnych powodów sąd może na żądanie jednego z małżonków pozbawić drugiego samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym (art. 40 k.r.o.). Ważnym powodem może być np. pełnienie zarządu bez informowania współmałżonka o podejmowanych czynnościach, dokonywanie czynności bez jego zgody, nieracjonalne wykonywanie zarządu sprzeczne z dobrem rodziny. *Wniosek o pozbawienie małżonka samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym* wnosi się do sądu rejonowego właściwego dla miejsca zamieszkania wnioskodawcy.

Każdy z małżonków jest uprawniony do posiadania rzeczy i korzystania z nich razem z drugim małżonkiem (art. 34 k.r.o.). Oznacza to, że wykluczona jest sytuacja, w której jeden z małżonków używa wspólnej rzeczy, uniemożliwiając korzystanie z niej drugiemu małżonkowi. Małżonek może w takiej sytuacji zwrócić się do sądu, aby ten nakazał wydanie rzeczy i umożliwienie korzystania z niej.

KIEDY USTAJE MAŁŻEŃSKA WSPÓLNOŚĆ MAJĄTKOWA?

Ustrój małżeńskiej wspólności majątkowej może zostać zniesiony poprzez zawarcie przez małżonków umowy (w formie aktu notarialnego), w której zadecydują o jej zniesieniu. Ustaje także w przypadku rozwodu lub separacji lub unieważnienia małżeństwa, w chwili śmierci lub ubezwłasnowolnienia któregoś z małżonków, oraz w razie wydania przez sąd wyroku, w którym sąd orzeknie o jej zniesieniu. Każdy z małżonków może bowiem żądać ustanowienia rozdzielności majątkowej z ważnych powodów. Ważnym powodem ustanowienia rozdzielności majątkowej przez sąd może być faktyczna separacja małżonków, brak współpracy w zarządzaniu majątkiem wspólnym, marnotrawienie majątku przez jednego z małżonków. Ustanowienie rozdzielności może być w tych przypadkach bardzo ważne, szczególnie wtedy, gdy jeden z małżonków zadłuża majątek wspólny i istnieje ryzyko, że dług będzie się powiększał. Małżonek nie odpowiada bowiem za zobowiązania współmałżonka powstałe po zniesieniu wspólności. Wspólność majątkowa ustaje z dniem oznaczonym w wyroku, który ją znosi. W wyjątkowych sytuacjach sąd może postanowić, że wspólność majątkowa ustaje z datą wcześniejszą niż data wytoczenia powództwa (np. wtedy, gdy małżonkowie już wcześniej żyli w rozłączeniu). *Pozew o ustanowienie rozdzielności majątkowej* składamy w sądzie rejonowym właściwym dla miejsca zamieszkania małżonków lub

ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania małżonków, jeżeli któryś z nich nadal tam mieszka. Jeżeli brak tej podstawy, właściwy jest sąd miejsca zamieszkania pozwanego, a gdy nie ma także tej podstawy – miejsca zamieszkania powoda. Decydując o tym, czy znieść wspólność umownie czy w sądzie, warto pamiętać, że małżonkowie mogą się powoływać na istnienie umowy majątkowej wobec osób trzecich tylko wtedy, gdy te osoby wiedziały o zawarciu przez małżonków takiej umowy, natomiast sądowe zniesienie wspólności jest zawsze skuteczne wobec osób trzecich (art. 47 k.r.o.). Umownie nie można także znieść wspólności z datą wsteczną. Ustanowienie rozdzielności z datą wsteczną nie jest także możliwe w sprawie o rozwód lub separację, chyba że pozew o zniesienie wspólności z datą wsteczną był złożony przed wytoczeniem pozwództwa o rozwód.

Po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej, małżonkowie zachowują swoje majątki osobiste, natomiast majątek wspólny może ulec podziałowi.

W JAKI SPOSÓB MOŻEMY DOKONAĆ PODZIAŁU MAJĄTKU WSPÓLNEGO?

Podziału majątku wspólnego małżonkowie mogą dokonać po ustaniu wspólności majątkowej w drodze umowy (jeżeli dojdą do porozumienia w sprawie sposobu dokonania podziału) lub w sądzie (wtedy sąd rozwiązuje spór pomiędzy małżonkami). *Wniosek o podział majątku wspólnego* wnosimy do sądu rejonowego właściwego dla położenia majątku, a jeżeli wspólność ustała przez śmierć jednego z małżonków – do sądu spadku (art. 566 k.p.c.).

Przyjmuje się, że udziały w majątku wspólnym są równe. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, aby sąd ustalił nierówne udziały w tym majątku. Sąd może wówczas ustalić udziały w zależności od tego, w jakim stopniu każdy z małżonków przyczynił się do powstania tego majątku. Sąd może więc ustalić, że małżonkowi, który roztrwaniał majątek wspólny i nie dbał o jego powiększanie, należy się mniejsza część niż drugiemu małżonkowi. Dokonując oceny, sąd uwzględni także wkład osobistej pracy przy wychowywaniu dzieci oraz we wspólnym gospodarstwie domowym (art. 43 k.r.o.). Podczas podziału majątku każdy z małżonków może żądać rozliczenia nakładów, które poczynili ze swoich majątków osobistych na majątek wspólny (np. gdy pieniądze pochodzące ze spadku zostały wydane na kupno wspólnego mieszkania), chyba że zostały zużyte w celu zaspokojenia potrzeb rodziny (art. 45 k.r.o.).

CO TO JEST ROZDZIELNOŚĆ MAJĄTKOWA?

W ustroju rozdzielności majątkowej istnieją dwa majątki, majątek żony i majątek męża. Nie ma majątku wspólnego. Każdy z małżonków swoim majątkiem rozporządza całkowicie samodzielnie. Każdy z małżonków osobiście odpowiada tylko swoim majątkiem za swoje zobowiązania.

CO TO JEST WSPÓLNOŚĆ MAJĄTKOWA POSZERZONA LUB OGRANICZONA?

Ustrój wspólności poszerzonej lub ograniczonej polega na tym, że w skład majątku wspólnego wchodzi więcej lub mniej przedmiotów, niż w ustroju wspólności majątkowej. Małżonkowie uzgadniają to w umowie. Nie mogą jednak nigdy rozszerzyć

wspólności o przedmioty majątkowe, które małżonek odziedziczył, zostały mu zapisane lub przekazane darowizną, prawa majątkowe, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom, prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie, wierzytelności z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, niewymagalne jeszcze wierzytelności o wynagrodzenie za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej każdego z małżonków (art. 49 k.r.o.). Jeżeli wierzytelność powstała przed rozszerzeniem wspólności, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z tych przedmiotów, które należały do majątku osobistego dłużnika przed rozszerzeniem wspólności (art. 50 k.r.o.).

CO TO JEST ROZDZIELNOŚĆ MAJĄTKOWA Z WYRÓWNIANIEM DOROBKÓW?

Ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków polega na tym, że w trakcie trwania małżeństwa istnieje rozdzielność majątkowa (są tylko majątki osobiste), natomiast w chwili ustania tego ustroju (rozwód, umowa) następuje wyrównanie dorobków, czyli tego, czego małżonkowie dorobili się w trakcie trwania małżeństwa. System ten jest korzystny dla osób, które w trakcie trwania małżeństwa chcą korzystać z niezależności, jaką daje nieposiadanie majątku wspólnego, ale po ustaniu wspólności chcą równo podzielić się dorobkiem. Do dorobku nie wlicza się przedmiotów odziedziczonych przez małżonka, zapisanych mu, przekazanych darowizną, praw niezbywalnych, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie, przedmiotów uzyskanych z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków, praw autorskich oraz praw pokrewnych, przedmiotów nabytych w zamian za wyżej wymienione przedmioty majątkowe. Do dorobku dolicza się natomiast darowizny dokonane przez jednego z małżonków, z wyjątkiem darowizn na rzecz wspólnych zstępnych małżonków (dzieci, wnuków) oraz darowizn życia codziennego, usług świadczonych osobiście przez jednego z małżonków na rzecz majątku drugiego z nich (np. naprawa samochodu jednego małżonka w serwisie prowadzonym przez drugiego małżonka), nakładów i wydatków na majątek jednego małżonka z majątku drugiego małżonka (art. 51³ k.r.o.). Zasady te stosuje się, jeżeli w umowie wprowadzającej ten ustrój majątkowy, małżonkowie nie postanowili inaczej. Z ważnych powodów małżonek może żądać, aby sąd zdecydował o zmniejszeniu obowiązku wyrównania dorobków (art. 51⁴ k.r.o.).

KIEDY MAŁŻEŃSTWO PRZESTAJE ISTNIEĆ?

Małżeństwo może ustać na skutek śmierci któregoś z małżonków, na skutek rozvodu lub unieważnienia małżeństwa.

KIEDY SĄD MOŻE ORZEC ROZWÓD?

Sąd orzeka rozwód, gdy nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego (art. 56 k.r.o.). Zupełny rozkład pożycia występuje wówczas, gdy zerwaniu uległy wszystkie więzi między małżonkami; duchowa, fizyczna i gospodarcza. W niektórych sytuacjach pomimo istnienia pewnych elementów więzi gospodarczej

(małżonkowie mieszkają razem, z przyczyn ekonomicznych nadal prowadzą gospodarstwo domowe) rozkład pożycia może być uznany za zupełny. Rozkład pożycia można uznać za trwały, gdy oparta na doświadczeniu życiowym ocena prowadzi do wniosku, że powrót małżonków do wspólnego życia nie nastąpi. Dla udzielenia rozwodu nie jest konieczna zgoda obojga małżonków na rozwiązanie małżeństwa. Możliwe jest orzeczenie rozwodu, nawet jeżeli jeden z małżonków się temu sprzeciwi, jeżeli sąd stwierdzi, że nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia. Udowodnienie obu tych przesłanek jest konieczne w postępowaniu rozwodowym. Jeżeli sąd nabierze przekonania, że istnieją widoki na utrzymanie pożycia małżeńskiego, może zawiesić postępowanie (art. 440 k.p.c.).

Pomimo istnienia tych dwóch przesłanek sąd nie rozwiąże małżeństwa, jeśli uzna, że ucierpi na tym dobro wspólnych małoletnich dzieci lub że będzie to sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Należy jednak pamiętać, że rozwód nie zawsze jest niezgodny z dobrem dzieci małżonków. Sąd nie rozwiąże małżeństwa także wtedy, gdy rozwodu żąda małżonek wyłącznie winny rozpadu pożycia. W tym ostatnim przypadku są jednak wyjątki. Małżonek wyłącznie winny może uzyskać rozwód, jeżeli drugi małżonek wyrazi na to zgodę, oraz wtedy, gdy drugi małżonek nie wyraża wprawdzie zgody, ale jego odmowa jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (np. gdy małżonkowie nie mieli dzieci, a małżonek żądający rozwodu pozostaje już w innym związku, z którego ma małoletnie dzieci) (art. 56 k.r.o.).

CO NALEŻY ZROBIĆ, ABY OTRZYMAĆ ROZWÓD?

Aby rozpocząć postępowanie w sprawie o rozwód, należy wnieść do sądu *pozew o rozwód*. Pozew wnosi się do sądu okręgowego, wydział cywilny. Właściwy jest sąd, w którego okręgu małżonkowie ostatnio zamieszkiwali wspólnie, ale tylko wtedy, gdy jedno z nich nadal tam mieszka. Jeżeli żadna ze stron nie mieszka już w tym miejscu, to właściwy jest sąd miejsca zamieszkania pozwanego. Jeżeli brakuje tej podstawy, wtedy pozew składany jest w miejscu naszego zamieszkania.

Pozew powinien zawierać oznaczenie sądu, do którego go wnosimy oraz stron procesowych, czyli powoda oraz pozwanego (imię, nazwisko oraz dokładny adres). W pozwie powinniśmy dokładnie określić o co wnosimy, uzasadnić żądanie i wskazać materiał dowodowy, który pokaże, że nasze wnioski są uzasadnione. Pozew może zawierać także wniosek o zwolnienie powoda z kosztów sądowych (jeżeli nie jest w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny) oraz przyznanie mu pełnomocnika z urzędu. Pozew może zawierać także wnioski o zabezpieczenie powództwa czyli wnioski o wydanie postanowień regulujących różne sprawy na czas trwania postępowania (np. alimenty, kontakty z dzieckiem). Pozew musi być podpisany. Na końcu pozwu powinien znajdować się spis załączników, które wnosimy wraz z pozwem. Pozew należy sporządzić w trzech egzemplarzach. Dwa egzemplarze pozwu składamy w sądzie. Jeden z nich zostaje w sądzie, drugi jest doręczany stronie przeciwnej. Trzecią kopię pozwu należy zostawić sobie. Pozew można złożyć osobiście lub wysłać listem poleconym. Jeżeli sąd stwierdzi, że pozew nie spełnia wymogów formalnych, wezwie nas do jego poprawienia lub uzupełnienia

nia w tygodniowym terminie. Jeżeli nie uzupełnimy braków w terminie, pozew zostanie nam zwrócony i sąd nie podejmuje żadnych dalszych działań. Do pozwu strona dołącza dokumenty zaświadczające o wysokości dochodów. Na tej podstawie sąd ustala wysokość wpisu tymczasowego i wzywa powoda do jego uiszczenia w terminie 7 dni od otrzymania wezwania. Brak wpłaty skutkuje zwrotem pozwu, co oznacza, że sprawa jest traktowana tak jakby nie była wniesiona. Do pozwu rozwodowego trzeba dołączyć skrócony odpis aktu małżeństwa, skrócone odpisy aktów urodzenia dzieci, zaświadczenie o wysokości dochodów. Do pozwu możemy dołączyć także inne dokumenty, jeżeli mają znaczenie dla sprawy.

W trakcie sprawy rozwodowej sąd ma obowiązek zbadać i orzec czy orzeczenie rozwodu jest uzasadnione, czyli czy nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego oraz który z małżonków, ponosi winę za rozpad pożycia. Orzeczenie rozwodu bez orzekania o winie jest możliwe tylko wtedy, gdy współmałżonek wyrazi zgodę na takie rozstrzygnięcie (art. 57 k.r.o.). Orzekając o winie za rozkład pożycia, sąd może stwierdzić, że wina leży po obu stronach, że winien jest wyłącznie tylko jeden z małżonków lub, że żadne z małżonków nie jest winne rozpadu pożycia. Małżonek składający pozew o rozwód powinien wskazać, o jakie rozstrzygnięcie wnosi.

Podczas postępowania rozwodowego sąd decyduje także o władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi stron. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej obojgu małżonkom (ustalając tylko miejsce zamieszkania dziecka przy jednym z nich), powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z nich, ograniczyć lub pozbawić małżonka władzy rodzicielskiej. Na wniosek małżonka sąd może także orzec o sposobie kontaktów z dziećmi, a w wyjątkowych okolicznościach może zakazać kontaktu małżonka z dzieckiem. Sąd orzeka w zakresie władzy rodzicielskiej z urzędu, nawet jeżeli żaden z małżonków nie wniósł o to w sprawie o rozwód. Małżonkowie mogą jednak w pozwie rozwodowym zawrzeć wnioski o uregulowanie sytuacji w najlepszy ich zdaniem sposób. Z urzędu sąd orzeka także o alimentach na dzieci (art. 58 k.r.o.).

Na wniosek małżonka sąd orzeka o alimentach na byłego małżonka. Uprawnienie do uzyskania alimentów kształtuje się różnie, w zależności od tego, czy rozwód orzeczono z wyłącznej winy jednego z małżonków.

Jeżeli małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie, sąd w wyroku rozwodowym orzeka też o sposobie korzystania z tego mieszkania przez czas wspólnego zamieszkiwania małżonków (w praktyce lepiej jest złożyć wniosek w tej sprawie). W wyjątkowych wypadkach, gdy jeden z małżonków swym rażąco nagannym postępowaniem uniemożliwia wspólne zamieszkiwanie, sąd może na wniosek drugiego małżonka orzec o eksmisji. Na zgodny wniosek stron sąd może w wyroku orzec również o podziale wspólnego mieszkania albo o przyznaniu go jednemu z małżonków. Takie rozwiązanie jest jednak możliwe wyłącznie wtedy, gdy drugi małżonek wyraża zgodę na jego opuszczenie bez dostarczenia lokalu zamiennego (art. 58 k.r.o.).

Na wniosek strony sąd może także dokonać podziału majątku wspólnego, ale uczyni to tylko wtedy, gdy podział nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu. W praktyce tylko wtedy, gdy małżonkowie zgadzają się co do sposobu dokonania tego podziału (art. 58 k.r.o.).

JAKIE ZNACZENIE MA ORZECZENIE O WINIE?

Orzeczenie o winie, poza moralnym znaczeniem, ma pewne konsekwencje prawne, jeżeli chodzi o orzeczenie alimentów po rozwodzie dla byłego małżonka (nie wpływa natomiast na orzeczenie alimentów na dzieci). Osoba, która nie została uznana wyłącznie winną rozpadu pożycia (rozwód bez orzekania o winie, przy braku winy żadnego z małżonków, z winy obu stron lub z winy drugiego małżonka) może żądać alimentów od byłego małżonka, kiedy znajdzie się w niedostatku. Osoba uznana za wyłącznie winną rozpadu pożycia małżeńskiego nie może żądać alimentów na siebie od małżonka niewinnego. Natomiast małżonek uznany niewinnym rozpadu pożycia może żądać alimentów od małżonka wyłącznie winnego, jeżeli rozwód spowodował istotne pogorszenie jego sytuacji materialnej. Jest więc w korzystniejszej sytuacji niż małżonek, który nie uzyskał rozwodu z orzeczeniem o winie drugiego małżonka. Wystarczy, że udowodni zmianę swojej sytuacji po rozwodzie (nie musi udowadniać, że jest w niedostatku). Jeżeli sąd nie orzekł o wyłącznej winie jednego z małżonków, obowiązek alimentacyjny istnieje między małżonkami przez pięć lat od rozwodu. W wyjątkowych okolicznościach ten termin może zostać przedłużony przez sąd. Obowiązek małżonka, który został uznany wyłącznie winnym nie wygasa po pięciu latach (art. 60 k.r.o.). Alimentów można żądać w trakcie sprawy o rozwód lub po rozwodzie w odrębnym postępowaniu.

Warszawa, dnia 18 grudnia 2005 r.

Powód: **Anna Cisowska**
ul. Borówczyńska 10 m. 8
03-714 Warszawa

Pozwany: **Janusz Cisowski**
ul. Brzozowa 10 m. 12
03-714 Warszawa

SĄD OKRĘGOWY W WARSZAWIE
Wydział I Cywilny

Pozew o rozwód

Wnoszę o:

1. orzeczenie rozwodu powódki Anny Cisowskiej i pozwanego Janusza Cisowskiego pozostających w związku małżeńskim, zawartym w dniu 15 czerwca 1995 roku w Urzędzie Stanu Cywilnego w Warszawie, z winy pozwanego,
2. pozbawienie pozwanego Janusza Cisowskiego władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi stron, Olafem Cisowskim oraz Małgorzatą Cisowską oraz orzeczenie zakazu kontaktów pozwanego z dziećmi,
3. zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletnich dzieci kwoty po 400 zł miesięcznie na każde dziecko tytułem jego udziału w kosztach utrzymania dzieci, płatnej do 10-go dnia każdego miesiąca, do rąk powódki,
4. zasądzenie od pozwanego Janusza Cisowskiego na rzecz powódki Anny Cisowskiej kwoty 300 zł miesięcznie, płatnej do 10-tego dnia każdego miesiąca, do rąk powódki,
5. zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kosztów procesu.

Nadto wnoszę o:

6. zabezpieczenie w drodze zarządzenia tymczasowego powództwa o alimenty przez zobowiązanie pozwanego do lożenia przez czas trwania postępowania na rzecz małoletnich dzieci kwoty po 400 zł miesięcznie na każde dziecko, płatnej do 10-tego dnia każdego miesiąca do rąk powódki,
7. zabezpieczenie w drodze zarządzenia tymczasowego powództwa o alimenty przez zobowiązanie pozwanego do lożenia przez czas trwania postępowania na rzecz powódki kwoty 300 zł płatnej do 10-tego dnia każdego miesiąca do rąk powódki,
8. wydanie postanowienia tymczasowego na czas trwania postępowania w przedmiocie wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi stron,
9. wezwanie na rozprawę świadków:
Barbary Kocot, zam. w Warszawie przy ul. Akacjowej 2 m. 130
Joanny Tomczyk, zam. w Warszawie przy ul. Lipowej 4 m. 45
Anny Michalik, zam. w Warszawie przy ul. Kasztanowej 13

Uzasadnienie

Strony zawarły związek małżeński 15 czerwca 1995 roku w Urzędzie Stanu Cywilnego w Warszawie. Z tego małżeństwa w dniu 22 maja 1997 roku w Warszawie urodził się Olaf Cisowski, a dnia 14 sierpnia 1998 roku w Warszawie urodziła się Małgorzata Cisowska.

Dowód: skrócony odpis aktu małżeństwa stron,
skrócone odpisy aktów urodzenia dzieci.

Od sześciu lat nasze małżeństwo nie układa się najlepiej. Mąż nadużywa alkoholu, nie chce poddać się leczeniu. W ciągu ostatniego roku czterokrotnie przebywał w izbie wytrzeźwień.

Dowód: zeznania świadka Barbary Kocot.

Pod wpływem alkoholu staje się agresywny, stosuje przemoc psychiczną i fizyczną wobec mnie i dzieci. To zachowanie pozwanego doprowadziło do uznania go winnym popełnienia przestępstwa znęcania się nade mną i dziećmi w 1999 roku.

Dowód: akta II K135/99 Sądu Rejonowego.

Po odbyciu kary pozbawienia wolności mąż wrócił do domu i nie zaprzestał bicia mnie i dzieci.

Dowód: obdukcja lekarska małoletniej Małgorzaty Cisowskiej z dnia 14 września 2005 r. zeznania świadka Joanny Tomczyk.

W październiku b. r. w trakcie awantury zanim zostałam pobita, zdążyłam wezwać Policję, która zabrała mnie oraz dzieci z domu i zawiozła do Ośrodka Interwencji Kryzysowej przy ulicy Świętojerskiej 2 w Warszawie, gdzie przebywałam przez dwa dni.

Dowód: zaświadczenie z Ośrodka Interwencji Kryzysowej.

W chwili obecnej mieszkam u mojej mamy. Mama pomaga mi w opiece nad dziećmi, dzieci mają swój pokój i dobre warunki do zabawy i nauki. Pozwany kilkakrotnie próbował siłą odebrać mi dzieci. Dzieci boją się ojca i nie chcą z nim przebywać. Po wielu brutalnych pobicjach dzieci przez ojca mam prawo obawiać się, że ich kontakt z ojcem jest dla nich bardzo niebezpieczny. Z tego powodu zasadne jest pozbawienie ojca władzy rodzicielskiej oraz zadecydowanie o zakazie kontaktów z dziećmi.

Dowód: zaświadczenie od psychologa,
zeznania świadka Anny Michalik.

Pozwany pracuje w przedsiębiorstwie Budowlanym Awest S.A. Zarabia około 2000 zł miesięcznie. Pieniądze przeznacza wyłącznie na swoje potrzeby. Ja natomiast po ucieczce z domu popadłam w niedostatek. Przez wiele lat nie pracowałam, ponieważ mąż zabronił mi tego. W tej chwili zarabiam 400 zł netto miesięcznie i bezskutecznie szukam lepiej płatnej

pracy. Nie jest mi łatwo ją znaleźć, ponieważ nie mam żadnego doświadczenia. Z tego powodu żądanie alimentów na mnie uważam za zasadne.

Na zaspokojenie usprawiedliwionych potrzeb dwójki małoletnich dzieci stron niezbędnych jest około 1000 zł miesięcznie. Większa część tej kwoty jest potrzebna na zakup jedzenia dla dzieci, ubrań, pomocy szkolnych oraz środków czystości. Około 100 zł miesięcznie przeznaczam na zakup leków dla syna, który często choruje.

Dowód: zaświadczenie o zarobkach; rachunki wydatków na dzieci.

Wnoszę o orzeczenie rozwodu z winy pozwanego, jako że w żadnym stopniu nie przyczyniłam się do rozkładu pożycia małżeńskiego. Wszelkie zaburzenia funkcjonowania małżeństwa nastąpiły za sprawą pozwanego.

Anna Cisowska

Załączniki:

1. skrócony odpis aktu małżeństwa stron,
2. skrócone odpisy aktów urodzenia dzieci,
3. zaświadczenie o zarobkach powódki,
4. rachunki wydatków na dzieci,
5. zaświadczenie od psychologa,
6. zaświadczenie z Ośrodka Interwencji Kryzysowej,
7. obdukcja lekarska małoletniej Małgorzaty Cisowskiej z dnia 14 września 2005 r.,
8. kserokopie rachunków,
9. odpis pozwu i kserokopie załączników.

KIEDY SĄD MOŻE ORZEC SEPARACJĘ?

Separacja może być orzeczona, kiedy nastąpił zupełny rozkład pożycia czyli zanik więzi duchowej, fizycznej oraz gospodarczej. Dla orzeczenia separacji nie jest wymagana przesłanka trwałości rozkładu pożycia konieczna dla orzeczenia rozwodu. Sąd nie orzeknie separacji, gdy na jej skutek miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci stron oraz gdy orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 61¹ k.r.o.). Separacja, inaczej niż rozwód, może być orzeczona, gdy żąda jej małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia.

CO ZROBIĆ, ABY UZYSKAĆ SEPARACJĘ?

Separacja może być orzeczona w trybie procesowym lub nieprocesowym (art. 61¹ k.r.o.). W trybie nieprocesowym separacja może być orzeczona na zgodny wniosek małżonków, jeżeli nie mają oni wspólnych małoletnich dzieci. W pozostałych przypadkach separacja jest orzekana w trybie procesowym. Wtedy przebieg sprawy o separację jest podobny do przebiegu sprawy o rozwód. Sąd orzeka, który z małżonków jest winien rozkładu pożycia, podejmuje decyzje w tych samych sprawach, co przy rozwodzie.

Pozew o separację (lub wniosek o orzeczenie separacji na zgodny wniosek małżonków) wnosi się do sądu okręgowego, wydział cywilny. Właściwy jest sąd ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania małżonków, jeżeli choć jeden nadal w nim mieszka. Gdy ta podstawa nie zachodzi, wtedy właściwy jest sąd okręgowy miejsca zamieszkania pozwanego, a gdy i tej podstawy nie ma, sąd miejsca zamieszkania powoda.

JAKIE SĄ SKUTKI SEPARACJI?

Orzeczenie separacji co do zasady ma skutki takie, jak orzeczenie rozwodu (art. 61⁴ k.r.o.). Pomiędzy małżonkami powstaje rozdzielność majątkowa (małżonkowie mają osobne majątki, nie odpowiadają za zobowiązania małżonka powstałe po orzeczeniu separacji) i jest możliwe dokonanie podziału majątku wspólnego (art. 61⁵ k.r.o.). Małżonkowie nie dziedziczą po sobie z ustawy (oznacza to, że małżonek w separacji nie dziedziczy po współmałżonku chyba, że ten pozostawił testament, w którym wskazał małżonka jako spadkobiercę).

JAKIE SĄ RÓŻNICE POMIĘDZY ROZWODEM A SEPARACJĄ?

Rozwód powoduje, że małżeństwo przestaje istnieć. Separacja nie powoduje rozwiązania małżeństwa, więc małżonkowie w separacji nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego z inną osobą.

Aby sąd orzekł rozwód, należy udowodnić, że między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego. Aby sąd orzekł separację, należy udowodnić, że nastąpił zupełny rozpad pożycia małżeńskiego. Nie trzeba udowadniać, że jest on trwały.

Inaczej niż przy rozwodzie, separację może uzyskać małżonek wyłącznie winny rozpadu pożycia nawet, jeżeli sprzeciwi się temu drugi małżonek.

Po rozwodzie można wrócić do poprzedniego nazwiska poprzez oświadczenie złożone przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego w ciągu sześciu miesięcy od rozwodu. Po orzeczeniu separacji nie można wrócić do poprzedniego nazwiska.

Małżonkowie w separacji zobowiązani są do wzajemnej pomocy, jeżeli wymagają tego względy słuszności (np. w wypadku choroby, kalectwa oraz w wyjątkowo trudnych sytuacjach życiowych (art. 61⁴ k.r.o.)).

CZY SEPARACJA MOŻE BYĆ ZNIESIONA?

Separacja może być zniesiona jedynie na zgodny wniosek małżonków. Na zgodny wniosek małżonków sąd orzeka o utrzymaniu między małżonkami rozdzielności majątkowej (art. 61⁶ k.r.o.). Małżonek znajdujący się w separacji może wnieść pozew o rozwód. Separacja nie jest jednak konieczna do wniesienia sprawy o rozwód.

CZY ZAWSZE TRZEBA WNOSIĆ O ROZWÓD LUB SEPARACJĘ?

Wiele skutków rozwodu lub separacji można osiągnąć także w trakcie trwania małżeństwa. W umowie lub w odrębnym postępowaniu (jak już wspomniano wcześniej) można wprowadzić rozdzielność majątkową, a po jej zniesieniu dokonać podziału majątku wspólnego. W trakcie trwania małżeństwa można także ustalić sądownie kwestie dotyczące władzy rodzicielskiej oraz uzyskania środków potrzebnych na utrzymanie domu. W odrębnym postępowaniu możemy także wnieść o podział mieszkania do korzystania oraz wyjątkowo o eksmisję małżonka. Można to zrobić także przed wniesieniem o rozwód lub separację. Podejmując decyzję o wniesieniu któregoś z tych pozwołów należy pamiętać, że jeżeli postępowanie o zaspokojenie potrzeb rodziny, alimenty lub dotyczące władzy rodzicielskiej zostało wszczę-

te przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub separację i nie zostało zakończone, to z chwilą wniesienia o rozwód lub separację, zostanie zawieszona do czasu zakończenia postępowania o rozwód lub separację. W trakcie trwania sprawy o rozwód oraz o separację nie może być także wszczęte osobne postępowanie dotyczące władzy rodzicielskiej, zaspokojenie potrzeb rodziny oraz alimenty, co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa o rozwód lub separację (art. 445 k.p.c.).

Konkubinaty

Konkubinaty to trwałe związki dwojga ludzi, którzy żyją jak małżeństwo, ale małżeństwem nie są. Konkubinaty jest związkiem nieformalnym, co oznacza, że prawo generalnie nie reguluje spraw z nim związanych. Istnieją jednak przepisy, z których osoby żyjące w konkubinacie mogą skorzystać, jeżeli chcą uregulować swoją sytuację prawną.

JAKA JEST SYTUACJA PRAWNA DZIECI W KONKUBINACIE?

Jeżeli rodzice dziecka zawarli związek małżeński, to według prawa zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka jest mąż matki. W sytuacji, gdy rodzice żyją w konkubinacie, takie domniemanie nie zachodzi. Aby w świetle prawa zostało stwierdzone, że dziecko pochodzi od danego mężczyzny, musi dojść do uznania dziecka lub do ustalenia ojcostwa. Dzieci pozamałżeńskie, których pochodzenie od określonej matki lub ojca zostało w świetle prawa ustalone, podlegają ich władzy rodzicielskiej tak samo, jak dzieci ze związku małżeńskiego. Rodziców i dzieci wiążą takie same prawa i obowiązki. Dziecko, które zostało uznane lub co do którego ustalono ojcostwo określonego mężczyzny, na takiej samej zasadzie co dziecku urodzonemu w małżeństwie, należą się alimenty. Dziecko pozamałżeńskie dziedziczy po rodzicach tak samo, jak dzieci urodzone w związku małżeńskim.

CZY KONKUBENCI DZIEDZICZĄ PO SOBIE?

Według polskiego prawa do dziedziczenia może dojść na podstawie ustawy lub testamentu. Do dziedziczenia z ustawy dochodzi wtedy, gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu lub gdy testament z różnych przyczyn okazał się nieważny. Gdy dojdzie do dziedziczenia z ustawy, majątek spadkodawcy przypada określonym w ustawie krewnym w ustalonej przez prawo kolejności. Konkubenci nie dziedziczą po sobie z ustawy. Oznacza to, że jeżeli osoba żyjąca w wolnym związku nie pozostawi testamentu lub z różnych przyczyn okaże się on nieważny, to jej majątek odziedziczą krewni w kolejności wymienionej w polskim prawie spadkowym. Aby przekazać majątek spadkowy konkubentowi, należy sporządzić testament. Należy jednak pamiętać, że w takim wypadku krewnym spadkodawcy będzie przysługiwał zachówek. Zachówek jest roszczeniem majątkowym przysługującym najbliższemu zmarłego, jeżeli ten pominął ich w testamencie.

JAKIE SĄ UPRAWNIENIA KONKUBENTA W PRZYPADKU ŚMIERCI PARTNERA?

Po śmierci konkubenta, który był najemcą lokalu mieszkalnego, w stosunek najmu wstępują oprócz jego dzieci, małżonka oraz innych osób wobec których zmarły był zobowiązany do świadczeń alimentacyjnych (mogą to być np. rodzice) także osoba, która pozostała z nim w faktycznym pożyciu, jeżeli stale zamieszkiwała ze zmarłym w tym mieszkaniu (art. 691 k.c.).

Jeżeli śmierć konkubenta nastąpiła w wyniku uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia spowodowanego przez inną osobę, osoby bliskie zmarłego, którym zmarły dostarczał dobrowolnie i stale środków utrzymania, mogą domagać się renty od tej osoby (art. 446 k.c.).

CZY KONKUBENCI MOGĄ MIEĆ WSPÓLNY MAJĄTEK?

Pomiędzy konkubentami nie powstaje określona przepisami prawa wspólność majątkowa taka, jaka łączy małżonków. Konkubenci natomiast mogą być współwłaścicielami różnych rzeczy na zwykłych zasadach (mogą razem kupić dom lub samochód). Ponieważ własność każdej z rzeczy ustalana jest odrębnie, niezwykle ważne jest dokładne udokumentowanie pochodzenia poszczególnych rzeczy. Jeżeli istnieje konieczność podzielenia rzeczy posiadanych przez konkubentów wspólnie, możliwe jest zwrócenie się do sądu z *wnioskiem o zniesienie współwłasności, rozliczenie nakładów* itd.

Rodzice i dzieci

JAK W ŚWIETLE PRAWA USTALAMY POCHODZENIE DZIECKA?

W polskim prawie istnieje domniemanie, że jeżeli dziecko urodziło się w czasie trwania małżeństwa lub w ciągu trzystu dni po jego ustaniu lub unieważnieniu, pochodzi od męża matki. Domniemania tego nie stosuje się, jeżeli małżonkowie są w separacji (orzeczonej przez sąd), a dziecko urodziło się po upływie trzystu dni po jej orzeczeniu. Domniemania tego nie stosuje się też, gdy dziecko urodziło się w ciągu trzystu dni od ustania lub unieważnienia małżeństwa, ale już po zawarciu przez matkę nowego małżeństwa. Wtedy domniemywa się, że dziecko pochodzi od drugiego męża matki (art. 62 § 1 i § 2 k.r.o.).

Domniemanie to może być obalone przez sąd na skutek powództwa o zaprzeczenie ojcostwa. Jeżeli dziecko pochodzi od innego mężczyzny niż od męża matki dziecka, to aby uregulować kwestie pochodzenia dziecka, należy wystąpić do sądu z *pozewem o zaprzeczenie ojcostwa męża matki*. Pozew o zaprzeczenie ojcostwa składa się w sądzie rejonowym, wydział rodzinny i nieletnich. O zaprzeczenie ojcostwa może wystąpić tylko ograniczona grupa osób i tylko w określonym przez prawo terminie. Mąż matki, co do którego zachodzi domniemanie, że jest ojcem dziecka,

może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o urodzeniu dziecka (art. 63 k.r.o.). Matka może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa w ciągu sześciu miesięcy od urodzenia dziecka. Dziecko może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa po osiągnięciu pełnoletności, ale nie później niż trzy lata od tego momentu. Jeżeli minie termin do wniesienia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, z prośbą o wniesienie go można się zwrócić do prokuratora. Może on wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa i nie jest ograniczony żadnym terminem. Należy jednak pamiętać, że wtedy to prokurator decyduje czy sprawa jest na tyle ważna, że należy skorzystać z tego uprawnienia. Podejmując decyzję, prokurator powinien się kierować dobrem dziecka.

JAK MOŻNA USTALIĆ OJCOSTWO?

Jeżeli rodzice dziecka nie są małżeństwem lub są w separacji (a dziecko urodziło się po upływie trzystu dni po jej orzeczeniu) albo gdy zaprzeczono ojcostwo męża matki, ustalenie ojcostwa może nastąpić na dwa sposoby: poprzez uznanie dziecka przez ojca lub na mocy orzeczenia sądu ustalającego ojcostwo.

Uznanie dziecka może nastąpić przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego lub przed sądem opiekuńczym. Można uznać dziecko jeszcze nienarodzone, ale już poczęte (art. 75 k.r.o.). Aby można było uznać dziecko, potrzebna jest zgoda matki (art. 77 k.r.o.).

Sądowego ustalenia ojcostwa małoletniego dziecka może żądać samo dziecko, matka oraz ojciec dziecka. Matka traci tę możliwość, jeżeli dziecko osiągnęło już pełnoletność (art. 84 k.r.o.). Dziecko małoletnie reprezentuje przed sądem opiekun prawny (najczęściej matka). Powództwo o ustalenie ojcostwa może wytoczyć także prokurator. *Pozew o ustalenie ojcostwa* wnosimy do sądu rejonowego, wydział rodzinny i nieletnich. Nie można ustalić ojcostwa dziecka jeszcze nienarodzonego.

CO TO JEST WŁADZA RODZICIELSKA?

Władza rodzicielska to uprawnienia i obowiązki rodziców względem dziecka. Obejmuje ona w szczególności obowiązek wychowania go, reprezentowania oraz sprawowania opieki nad nim oraz jego majątkiem (art. 95 k.r.o.). Dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską do uzyskania pełnoletności. Władzę rodzicielską może mieć tylko osoba, która ukończyła osiemnasty rok życia lub za zgodą sądu zawarła małżeństwo przed uzyskaniem pełnoletności, posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych (nie ubezwłasnowolniona).

Każde z rodziców jest zobowiązane i jednocześnie uprawnione do sprawowania władzy rodzicielskiej. O istotnych sprawach dziecka rodzice powinni decydować wspólnie (art. 97 k.r.o.). Jeżeli nie są w stanie się porozumieć, lub gdy jedno z rodziców pozbawia drugie możliwości decydowania o sprawach ważnych dla dziecka, ich spór może rozstrzygnąć sąd rodzinny. Każde z rodziców może napisać do sądu *wniosek o rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka*. Taki wniosek rozpatruje sąd rejonowy właściwy dla okręgu, w którym mieszka dziecko (jeżeli dziecko nie ma miejsca zamieszkania, bierzemy pod uwagę miejsce, w którym aktualnie przebywa).

JAK WYGLĄDA WŁADZA RODZICIELSKA RODZICÓW ŻYJĄCYCH W ROZŁĄCZENIU?

Prawo rodzinne i opiekuńcze przewiduje, że jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, nie pozostającym ze sobą w związku małżeńskim, sąd opiekuńczy może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z nich, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień (art. 107 k.r.o.). Taką samą decyzję może podjąć sąd w sytuacji, gdy rodzice pozostają ze sobą w związku małżeńskim, lecz żyją oddzielnie oraz podczas rozvodu. Ograniczenie to następuje z powodów praktycznych, jeżeli rodzice nie są w stanie razem zgodnie wykonywać władzy rodzicielskiej. Decydując, któremu z nich powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej, a któremu ograniczyć, sąd powinien rozważyć szereg okoliczności mogących wpłynąć na to, które z rodziców daje większą gwarancję prawidłowego rozwoju dziecka. Różnica w sytuacji materialnej rodziców nie jest decydująca.

Jeżeli władza rodzicielska nie jest prawidłowo sprawowana, sąd może zadecydować o jej ograniczeniu, pozbawieniu lub zawieszeniu.

KIEDY SĄD MOŻE OGRANICZYĆ WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Ograniczenie władzy rodzicielskiej może nastąpić, wówczas gdy zagrożone jest dobro dziecka. To ograniczenie może polegać na:

- zobowiązaniu rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania (np. zobowiązanie dziecka, aby chodziło do szkoły, a rodziców – aby tego dopilnowali),
- określeniu, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu albo poddaniu rodziców innym ograniczeniom, którym podlega opiekun (np. stały nadzór sądu opiekuńczego),
- poddaniu wykonywania władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- skierowaniu małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową opiekę nad dziećmi,
- zarządzeniu o zabraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu małoletniego w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej (art. 109 k.r.o.).

KIEDY SĄD MOŻE POZBAWIĆ RODZICÓW WŁADZY RODZICIELSKIEJ?

Pozbawienie władzy rodzicielskiej może nastąpić, gdy władza ta nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody (np. choroba psychiczna uniemożliwiająca wykonywanie władzy rodzicielskiej), gdy rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej (np. znęcają się nad dzieckiem) lub w sposób rażący zaniedbują swoje obowiązki względem dziecka (np. zaniedbują dziecko) (art. 111 k.r.o.).

KIEDY SĄD MOŻE ZAWIESIĆ WŁADZĘ RODZICIELSKĄ?

Sąd może zawiesić władzę rodzicielską, gdy istnieje przemijająca przeszkoda w jej wykonywaniu (art. 110 k.r.o.). Może tak być np. gdy rodzic znajduje się w szpitalu z powodu choroby.

W JAKI SPOSÓB DOCHODZI DO OGRANICZENIA, POZBAWIENIA LUB ZAWIESZENIA WŁADZY RODZICIELSKIEJ?

Decyzję o ograniczeniu, pozbawieniu lub zawieszeniu władzy rodzicielskiej sąd rodzinny może podjąć z urzędu. Oznacza to, że sam podejmuje odpowiednie kroki, ilekroć uzna to za stosowne. Informacja na temat krzywdy dziecka może trafić do sądu w różny sposób. Informacja taka może dotrzeć z sądu karnego (sąd karny, jeżeli uzna za celowe ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej, w przypadku popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, zawiadamia sąd opiekuńczy) lub od osoby, która ma kontakt z dzieckiem (każda osoba, która wie o krzywdzie dziecka ma obowiązek zawiadomić sąd opiekuńczy). Taką decyzję może podjąć również sąd na wniosek. *Wniosek o pozbawienie, ograniczenie lub zawieszenie praw rodzicielskich* składa się w sądzie rejonowym, w wydziale rodzinnym i nieletnich. Taki wniosek może być też złożony w sprawie o rozwód lub separację.

Warszawa, dnia 21 marca 2005 r.

Wnioskodawczyni:

Elżbieta Nowak

ul. Marszałkowska 23a/6
01-946 Warszawa

Uczestnik postępowania:

Ziemowit Nowak

ul. Grójecka 23/9
01-967 Warszawa

SĄD REJONOWY DLA M.ST. WARSZAWY
X Wydział Rodzinny i Nieletnich

Wniosek o pozbawienie władzy rodzicielskiej

Wnoszę o:

1. orzeczenie pozbawienia władzy rodzicielskiej uczestnika postępowania Ziemowita Nowaka nad jego małoletnim synem Krzysztofem Nowakiem, urodzonym 22 maja 1995 roku w Warszawie,
2. orzeczenie zakazu kontaktów ojca Ziemowita Nowaka z małoletnim synem,
3. wydanie postanowienia tymczasowego o zakazie kontaktów na czas trwania postępowania.

Nadto wnoszę o wezwanie na rozprawę świadków:

- Janiny Kowalskiej, zam. w Warszawie przy ul. Królowej Jadwigi 2
- Anny Lech, zam. w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej 23a/8

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Warszawie Wydział I Cywilny orzekł rozwód stron dnia 23.12.2002 roku. W wyroku ograniczył władzę rodzicielską Ziemowitowi Nowakowi do współdecydowania o najważniejszych sprawach małoletniego syna Krzysztofa Nowaka. Ustalił również kontakty ojca z dzieckiem oraz zasądził alimenty.

Dowód: kopia wyroku rozwodowego.

Po rozwodzie nasiliły się akty agresji, ponadto Ziemowit Nowak zaczął stosować przemoc również wobec dziecka. W czasie, kiedy dziecko przebywało u niego, nadużywał alkoholu i zmuszał do spożywania także syna. W chwili obecnej w Sądzie Rejonowym toczy się postępowanie przeciwko Ziemowitowi Nowakowi o znęcanie się, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu oraz rozpijanie małoletniego, w której pokrzywdzonym jest nasz syn Krzysztof Nowak.

Dowód: zeznania świadków Janiny Kowalskiej oraz Anny Lech.

Sytuacja ta negatywnie odbija się na psychice dziecka i jego relacjach z otoczeniem. Mając powyższe na uwadze, wnoszę jak na wstępie.

Elżbieta Nowak

Załączniki:

1. Kopia wyroku rozwodowego.
2. Odpis wniosku i kopie załączników.

KIEDY SĄD MOŻE ORZEC O ZAKAZIE OSOBISTEJ STYCZNOŚCI Z DZIECKIEM?

Zakaz osobistej styczności z dzieckiem może być orzeczony tylko w stosunku do rodziców pozbawionych władzy rodzicielskiej, jeżeli wymaga tego dobro dziecka (art. 113 k.r.o.). Zakaz dotyczy nie tylko widywania się z dzieckiem, ale również wszelkich kontaktów z nim, np. rozmów telefonicznych, a nawet prowadzenia korespondencji. Wyjątkowo można ograniczyć osobistą styczność z dzieckiem rodzicom, którym ograniczono władzę rodzicielską przez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. Ograniczenie kontaktów może polegać, np. na zakazie widywania się z dzieckiem lub ograniczeniu tych spotkań do wyznaczonych terminów. Jeżeli chcemy, aby sąd wydał zakaz osobistej styczności z dzieckiem lub ją ograniczył, musimy zwrócić się z *wnioskiem o zakazanie oraz ograniczenie osobistej styczności z dzieckiem*. Wniosek może złożyć każde z rodziców. Właściwy do rozpoznania sprawy jest sąd rejonowy w miejscu zamieszkania dziecka (a jeżeli dziecko nie ma miejsca zamieszkania, w miejscu jego pobytu). Sąd może także zadecydować o zakazie kontaktów z urzędu.

W JAKI SPOSÓB MOŻNA USTALIĆ KONTAKTY RODZICA Z DZIECKIEM?

Jeżeli rodzice dziecka nie żyją razem i nie są w stanie porozumieć się co do tego, w jaki sposób rodzic, który nie mieszka z dzieckiem może się z nim kontaktować, istnieje możliwość ustalenia tego przez sąd (art. 106, 107 k.r.o.). Aby uregulować kontakty, można wnieść do sądu rejonowego, do wydziału rodzinnego i nieletnich *wniosek o uregulowanie kontaktów z dzieckiem*. W ten sam sposób może się domagać ustalenia kontaktów również inna osoba bliska dziecku (np. babcia). Kwestię kontaktów można ustalić także w postępowaniu o rozwód lub separację.

CO MOŻE ZROBIĆ RODZIC W SYTUACJI, KIEDY DZIECKO PRZETRZYMUJE OSOBA NIEUPRAWNIONA?

Rodzice, którzy mają pełną władzę rodzicielską, mogą żądać wydania dziecka, jeżeli zatrzymuje je osoba nieuprawniona. *Wniosek o wydanie dziecka* rozpatruje sąd rejonowy właściwy dla miejsca zamieszkania dziecka (jeżeli dziecko nie ma miejsca zamieszkania, w miejscu jego aktualnego pobytu). Dotyczy to zarówno sytuacji, w której dziecko przebywa u obcej osoby, jak i takiej, gdy dziecko przebywa u jednego z rodziców.

CO MOŻEMY ZROBIĆ KIEDY WIEMY, ŻE DZIECKU DZIEJE SIĘ KRZYWDA?

Informacja na temat krzywdzącej dla dziecka sytuacji może trafić do sądu w różny sposób. Jednym ze źródeł może być informacja pochodząca od osoby trzeciej, która wie o takiej sytuacji. Prawo nakłada bowiem na każdą osobę, której znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązek zawiadomienia sądu opiekuńczego (art. 572 k.p.c.). Jeżeli zauważyliśmy sygnały, które mogą świadczyć o wyrządzanej dziecku krzywdzie i jesteśmy zaniepokojeni tą sytuacją, możemy napisać do sądu *wniosek o wgląd w sytuację dziecka*.

Właściwy do rozpatrzenia sprawy jest sąd rejonowy, wydział rodzinny i nieletnich. Zawiadomienie nie wymaga żadnej szczególnej formy pisma procesowego. Złożenie wniosku o wgląd w sytuację dziecka jest dobrym rozwiązaniem, nawet jeżeli nie mamy pewności, że dziecko jest źle traktowane. W piśmie nie musimy wnosić o ograniczenie lub pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej. Musimy tylko opisać sytuację, która nas zaniepokoiła, podać dane personalne dziecka oraz adres rodziny. Możemy wskazać dowody, którym powinien przyjrzeć się sąd, rozpatrując sprawę. Zawiadomienie jest zwolnione z kosztów sądowych. Efektem postępowania prowadzonego w sądzie na nasz wniosek może być, ale nie musi, ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej rodziców dziecka.

Należy także pamiętać, że w przypadku popełnienia przestępstwa, którego ofiarą jest dziecko, powinniśmy złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa na policji lub w prokuraturze. W sytuacji bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia dziecka zawsze wzywamy policję!

Warszawa, dnia 19 grudnia 2005 r.

Katarzyna Kacperk
Ogólnopolskie Pogotowie
dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”
ul. Szczotkarska 48 a, 02-382 Warszawa

SĄD REJONOWY W LUBLINIE
Wydział III Rodzinny i Nieletnich

Wniosek o wgląd w sytuację dziecka

W dniu 19.12.2005 roku, powzięłam informację, że zagrożone jest dobro małoletnich dzieci Anny Lewandowskiej oraz Konrada Lewandowskiego, zam. przy ul. Marcisza 10 m. 3 w Lublinie. W związku z tym, wnoszę o wydanie zarządzenia w trybie art. 109 k.r.o.

Uzasadnienie

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” jest instytucją zajmującą się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz pomocą ofiarom przemocy. Od 1995 roku prowadzimy ogólnopolski telefon zaufania, który jest także telefonem interwencyjnym. W dniu 19.12.2005 roku podczas dyżuru odebrałam telefon z prośbą o interwencję w sprawie małoletnich dzieci państwa Ewy oraz Janusza Lewandowskich, zam. przy ul. Marcysza 10 m. 3 w Lublinie. Z relacji świadka wynika, że państwo Lewandowscy mają dwójkę dzieci: sześciolatniego Konrada oraz czteroletnią Annę. Według świadka, rodzice nadużywają alkoholu oraz znęcają się nad dziećmi. W domu często dochodzi do awantur, słychać krzyki i płacz dzieci. Rodzice często zostawiają dzieci bez opieki. Dzieci są brudne i zaniedbane. Osoba, która do nas zadzwoniła jest sąsiadką rodziny. Ponieważ obawia się agresji ze strony sprawców przemocy, nie podała mi swoich danych. W związku z tym, że informacje, które nam przekazała, wzbudzają w nas niepokój i troskę o bezpieczeństwo i prawidłowy rozwój dzieci, wnoszę jak na wstępie.

Katarzyna Kacperek

Alimenty

KOGO OBCIĄŻA OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY?

Obowiązek alimentacyjny to obowiązek dostarczania środków utrzymania osobie, która z różnych przyczyn nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie. **Obciąża on bliskie osoby uprawnionego w określonej przez prawo kolejności** (art. 128 k.r.o.).

Obowiązek alimentacyjny obciąża kolejno małżonka uprawnionego (także w separacji) lub jego byłego małżonka (wyjątki zostaną omówione później), wstępnych (rodziców, dziadków, pradiadków), zstępnych (dzieci, wnuki, prawnuki) oraz rodzeństwo (art. 129 k.r.o.). Jeżeli chodzi o zstępnych oraz wstępnych, obowiązek alimentacyjny obciąża krewnych bliższych stopniem przed dalszymi (czyli dzieci przed wnukami, rodziców przed dziadkami). Krewnych w tym samym stopniu obciąża w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym (np. jeżeli dzieci osoby uprawnionej do uzyskania alimentów jest kilkoro, można zwrócić się o alimenty do każdego z nich). Obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności (nie było ich w ogóle lub nie żyją) oraz gdy ta osoba nie jest w stanie uczynić zadość swojemu obowiązkowi.

Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec dziecka to obowiązek dostarczania dziecku nie tylko środków utrzymania, ale także wychowania (art. 133 k.r.o.). Środki utrzymania oraz wychowania, to nie tylko środki zaspokajające potrzeby materialne dziecka, ale także osobiste starania o jego utrzymanie i wychowanie oraz sprawowanie opieki nad dzieckiem, zapewnianie mu warunków do zdobywania wykształcenia oraz rozwoju uzdolnień. Obowiązek alimentacyjny ciąży na rodzicach dziecka, bez względu na to, czy dziecko urodziło się w małżeństwie, czy poza małżeń-

stwem. Jeżeli chcemy uzyskać alimenty dla pozamałżeńskiego dziecka, którego ojciec nie chce uznać, musimy wystąpić do sądu o ustalenie ojcostwa. O ustalenie ojcostwa i alimenty można wnieść jednym pozwem. Na osobach, które przysposobiły dziecko, obowiązek alimentacyjny ciąży od momentu przysposobienia.

Obowiązek alimentacyjny wobec dziecka ciąży na rodzicach do momentu, w którym jest ono w stanie utrzymać się samodzielnie. Nie wygasa automatycznie z uzyskaniem przez dziecko pełnoletności. Długość jego trwania zależy od konkretnych okoliczności, takich jak: uzdolnienia dziecka, jego zainteresowania, chęć do dalszego kształcenia się, stan zdrowia itd. Nie bez znaczenia są też możliwości finansowe rodziców. Dziecko niepełnosprawne, które nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie, może żądać alimentów od rodziców przez czas nieograniczony.

Należy pamiętać, że dorosłe dzieci mają obowiązek alimentacyjny w stosunku do swoich rodziców, jeżeli Ci popadną w niedostatek.

Obowiązku alimentacyjnego nie można się zrzec, jest on ściśle związany z osobą uprawnionego. Nie mają znaczenia prawne oświadczenia lub umowy zawierające deklarację zrzeczenia się alimentów.

CO ZROBIĆ, ABY OTRZYMAĆ ALIMENTY?

Jeżeli osoba obciążona obowiązkiem alimentacyjnym nie chce dobrowolnie wywiązać się z tego obowiązku, uprawniony może w sądzie domagać się ich otrzymania. W tym celu powinien złożyć w sądzie *pozew o alimenty*. Sądem właściwym dla dochodzenia świadczeń alimentacyjnych jest sąd rejonowy, wydział rodzinny i nieletnich, właściwy dla miejsca zamieszkania osoby zobowiązanej lub uprawnionej. Wybór należy do osoby, która składa pozew. Strona dochodząca alimentów jest zwolniona z kosztów sądowych.

Jeżeli osobą uprawnioną do uzyskania alimentów jest małoletnie dziecko (które nie ukończyło 18. roku życia), przed sądem reprezentuje je przedstawiciel ustawowy. Osoba, która ukończyła 18 lat, może sama przed sądem domagać się alimentów.

Jeżeli rodzice wnieśli sprawę o rozwód, sąd prowadzący sprawę rozwodową decyduje o tym, kto ma sprawować opiekę nad dzieckiem i w jakim stopniu każde z rodziców ma brać udział w kosztach utrzymania dziecka. Sąd ma obowiązek orzec o alimentach, nawet jeżeli żadna ze stron nie złożyła wniosku w tej sprawie. Obowiązek orzeczenia alimentów przez sąd orzekający w sprawie o rozwód istnieje także wtedy, gdy małżonkowie zgodnie przyczyniają się do utrzymania i wychowania dzieci. Odrębnego pozwu o alimenty dla małżonka lub dla wspólnych dzieci stron (za okres od wytoczenia powództwa o rozwód) nie można wnieść, jeżeli w toku jest sprawa o rozwód między tymi małżonkami. Jeżeli natomiast odrębna sprawa o alimenty została wniesiona wcześniej niż sprawa o rozwód lub separację i nie została jeszcze zakończona, to zostanie ona zawieszona z chwilą wytoczenia sprawy o rozwód lub separację.

OD CZEGO ZALEŻY WYSOKOŚĆ ALIMENTÓW?

Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego (art. 135 k.r.o.). Takie potrzeby powinny być ustalone w odniesieniu do konkretnej sytuacji. Uspra-

wiedliwione potrzeby dziecka stanowi wszystko to, co jest potrzebne do jego prawidłowego rozwoju. Rodzice zobowiązani są do dostarczania mu środków utrzymania i wychowania z uwzględnieniem jego wieku, stanu zdrowia oraz szczególnych uzdolnień i potrzeb. Możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego mogą być wyższe niż dochody, które w rzeczywistości osiąga. Wysokość alimentów orzeczonych przez sąd jest zawsze zależna od konkretnej sytuacji. Możliwości zobowiązanego oraz uzasadnione potrzeby uprawnionego należy zawsze opisać w pozwie i starać się udowodnić w postępowaniu. Jeżeli zobowiązany ma stały dochód i dochody są uzyskiwane z jednego źródła, istnieje możliwość zasądzenia alimentów procentowo od zarobków.

Warszawa, dnia 10 grudnia 2005 r.

Powódka: małoletnia **Maria Zawadzka**
reprezentowana przez matkę **Zofię Zawadzką**
ul. Olbrachta 6 m. 8
03-500 Radom

Pozwany: **Andrzej Zawadzki**
ul. Naparstnicka 2 m. 9
03-541 Radom

SĄD REJONOWY W RADOMIU
Wydział III Rodzinny i Nieletnich

Wartość przedmiotu sporu: 6000 zł*

Pozew o alimenty z wnioskiem o zabezpieczenie powództwa

W imieniu mojej małoletniej córki Marii Zawadzkiej wnoszę o:

1. zasądzenie od pozwanego Andrzeja Zawadzkiego, na rzecz małoletniej powódki Marii Zawadzkiej świadczeń alimentacyjnych w wysokości 500 zł miesięcznie do dnia 10-go każdego miesiąca z góry, do rąk matki małoletniej powódki, Zofii Zawadzkiej,
2. zabezpieczenie powództwa przez zobowiązanie pozwanego Andrzeja Zawadzkiego do uiszczenia na rzecz małoletniej powódki Marii Zawadzkiej kwoty 500 zł miesięcznie do dnia 10-go każdego miesiąca z góry, do czasu ukończenia sporu, do rąk matki małoletniej powódki.

Uzasadnienie

Małoletnia powódka Maria Zawadzka urodziła się dnia 3 marca 2001 roku. w Radomiu. Jest córką pozwanego i reprezentującej powódkę, Zofii Zawadzkiej. Pozwany i matka powódki pozostają w związku małżeńskim od dnia 12.06.2000 roku. do chwili obecnej.

Dowód: skrócony odpis aktu małżeństwa,
skrócony odpis aktu urodzenia Marii Zawadzkiej.

W październiku tego roku pozwany wyprowadził się z domu i zamieszkał z inną kobietą. Od tego czasu nie łoży na utrzymanie dziecka.

Dowód: list Andrzeja Zawadzkiego do Zofii Zawadzkiej.

* wysokość alimentów, jakich żądasz × 12 miesięcy = kwota stanowiąca wartość przedmiotu sporu

Małoletnia powódka jest obecnie tylko na moim utrzymaniu. W sierpniu br. zostałam zwolniona z pracy i jeszcze nie znalazłam nowej. W tej chwili utrzymuję nas z pieniędzy pożyczonych od moich rodziców. Dowód: zaświadczenie z Urzędu Pracy. Pozwany jest mechanikiem samochodowym, jego miesięczny dochód wynosi około 1800 zł netto. Pieniądze potrzebne na zaspokojenie usprawiedliwionych potrzeb powódki wynoszą około 1050 zł miesięcznie. Kwotę 300 zł miesięcznie wynosi opłata za przedszkole dla dziecka. Małoletnia Maria Zawadzka jest pod stałą opieką lekarza, gdyż od kilku lat choruje na cukrzycę. Miesięczny koszt zakupu leków wynosi 150 zł. Około 600 zł miesięcznie wydaję na jej codzienne potrzeby. Z powodu konieczności stosowania specjalnej diety, żywność dla dziecka jest bardzo droga, ok. 500 zł miesięcznie. Pozostałą kwotę wydaję na ubrania, buty dla dziecka, zabawki.

Dowód: zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia powódki,
rachunki za leki,
potwierdzenie opłaty za przedszkole,
inne rachunki (wymienić rachunki potwierdzające wydatki na dziecko).

Wobec powyższego żądanie wyrażone w pozwie, jak i wniosek o zabezpieczenie powództwa są uzasadnione.

Zofia Zawadzka

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu urodzenia dziecka,
2. odpis skrócony aktu zawarcia małżeństwa,
3. list pozwanego do Zofii Zawadzkiej,
4. zaświadczenie lekarza o stanie zdrowia małej powódki,
5. rachunki za leki Marii Zawadzkiej,
6. potwierdzenie opłat za przedszkole,
7. inne rachunki dotyczące utrzymania dziecka (wpisać jakie),
8. zaświadczenie z urzędu pracy,
9. odpis pozwu i kserokopie załączników.

CO ZROBIĆ, ABY WYEGZEKWOWAĆ ZASĄDZONE ALIMENTY?

Jeżeli osoba zobowiązana przez sąd do płacenia alimentów uchyla się od tego obowiązku, z wyrokiem można udać się do komornika, który przystępuje do egzekucji. Zobowiązany jest on przeprowadzić dochodzenie w celu ustalenia zarobków i stanu majątkowego dłużnika oraz jego miejsca zamieszkania. Jeżeli środki te okażą się bezskuteczne, na wniosek komornika policja podejmuje działania zmierzające do ustalenia miejsca zamieszkania i miejsca pracy dłużnika. Jeżeli komornik nie podejmuje odpowiednich działań, możemy złożyć do sądu *skargę na czynności komornicze*. Skargę składa się do sądu rejonowego, właściwego dla sądu, przy którym działa komornik. Skargę wnosi się w terminie tygodniowym od dnia dokonania czynności (gdy strona była obecna przy tej czynności lub była o niej powiadomiona), w innych wypadkach od dnia zawiadomienia o dokonaniu czynności, a jeżeli nie było zawiadomienia, od dnia, w którym powinna zostać dokonana (art. 767 k.p.c.).

Uporczywe uchylenie się od świadczeń alimentacyjnych jest przestępstwem określonym w art. 209 k.k. Kodeks karny mówi, że odpowiedzialności karnej podlega osoba, która uchyła się od wykonania ciężącego na niej obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Przestępstwo ścigane jest na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub innego organu udzielającego świadczenia rodzinnego lub zaliczki alimentacyjnej. Natomiast, jeżeli pokrzywdzonemu przyznano już świadczenie rodzinne lub zaliczkę alimentacyjną, ściganie odbywa się z urzędu.

KIEDY MOŻEMY DOMAGAĆ SIĘ PODWYŻSZENIA CZY OBNIŻENIA ALIMENTÓW LUB UCHYLENIA OBOWIĄZKU ALIMENTACYJNEGO?

Zmiany orzeczenia dotyczącego obowiązku alimentacyjnego można żądać w przypadku zmiany sytuacji. Zmiana sytuacji może polegać na zmianie usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej do ich uzyskania (np. dziecko poszło do szkoły i wydatki na nie wzrosły) lub na zmianie możliwości majątkowych lub zarobkowych osoby zobowiązanej do ich płacenia (np. wzrosły lub zmalały jego zarobki). Aby dokonać zmiany, należy złożyć w sądzie *pozew o podwyższenie alimentów lub pozew o obniżenie alimentów*. Niezwykle ważne jest udowodnienie konkretnych okoliczności, które uległy zmianie i uzasadniają zmianę zakresu świadczeń alimentacyjnych. Uchylenia obowiązku alimentacyjnego można żądać, gdy już nie ma podstaw do płacenia alimentów (np. dziecko zaczęło zarabiać, a jego zarobki wystarczają na samodzielne utrzymanie). W tym celu należy złożyć w sądzie *pozew o ustalenie, że obowiązek alimentacyjny wygasł*.

PROCEDURY UBEZWŁASNOWOLNIENIA ORAZ ZOBOWĄZANIA DO LECZENIA PSYCHIATRYCZNEGO I ODWYKOWEGO

Ubezważnowolnienie

NA CZYM POLEGA UBEZWŁASNOWOLNIENIE?

Osoba ubezważnowolniona całkowicie nie ma zdolności do czynności prawnych (nie może np. zaciągnąć kredytu, sporządzić umowy darowizny). Czynność prawna zawarta przez taką osobę jest nieważna, chyba że jest to umowa zawarta w drobnej bieżącej sprawie życia codziennego (np. kupno biletu autobusowego lub żywności), została wykonana i nie powoduje rażącego pokrzywdzenia osoby ubezważnowolnionej (art. 12 k.c.). W imieniu takiej osoby czynności prawnej może dokonać jej przedstawiciel ustawowy (np. opiekun). Ubezważnowolnić całkowicie można osobę, która ukończyła 13 lat i na skutek choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomani, nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem. Dla osoby ubezważnowolnionej całkowicie sąd ustanawia opiekuna (art. 13 k.c.). Opiekunem ubezważnowolnionego powinien być ustanowiony przede wszystkim małżonek tej osoby, a jeżeli nie jest to możliwe, któryś z jej rodziców. Ze względu na dobro ubezważnowolnionego można ustanowić opiekunem inne osoby niż małżonek i rodzice (art. 176 k.r.o.).

Osoba ubezważnowolniona częściowo ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych (art. 15 k.c.). Co do zasady osoba z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych podejmuje je sama, ale do ich ważności potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego. Czynność prawna dokonana bez jego zgody jest nieważna. Od tej zasady są jednak wyjątki. Niektóre czynności prawne w ogóle nie mogą być dokonane przez osobę ubezważnowolnioną (np. sporządzenie testamentu), a inne mogą być przez niego dokonywane samodzielnie (prawo określa, które czynności mogą być dokonywane samodzielnie).

Ubezważnowolnić częściowo można osobę, która na skutek choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomani, nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem, jej stan nie uzasadnia ubezważnowolnienia całkowitego, ale potrzebna jest pomoc w prowadzeniu jej spraw. Dla osoby ubezważnowolnionej częściowo ustanawia się kuratora (art. 16 k.c.).

Samo upośledzenie umysłowe lub stan psychiczny danej osoby nie jest podstawą ubezwłasnowolnienia. Może dojść do niego wtedy, gdy istnieje konieczność ochrony interesów osobistych lub majątkowych osoby, której dotyczy. Ubezwłasnowolnienie może być orzeczone tylko dla dobra tej osoby.

JAK ZŁOŻYĆ WNIOSEK O UBEZWŁASNOWOLNIENIE?

Wniosek o ubezwłasnowolnienie może złożyć tylko określona grupa osób. Są to: małżonek osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, jej krewni w linii prostej (dzieci, wnuki, rodzice, dziadkowie), rodzeństwo oraz jej przedstawiciel ustawowy. Jeżeli osoba, która ma być ubezwłasnowolniona, ma przedstawiciela ustawowego, to inni krewni nie mogą złożyć wniosku. Wniosek o ubezwłasnowolnienie może też złożyć prokurator. Osoby, które widzą, że istnieje potrzeba ubezwłasnowolnienia, ale nie należą do kręgu uprawnionych, mogą złożyć w tej sprawie wniosek do prokuratury. Wniosku o ubezwłasnowolnienie nie można składać w złej wierze lub lekkomyślnie. Grozi za to kara grzywny (art. 545 k.p.c.). Należy go kierować do sądu okręgowego, wydział cywilny, właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, a w przypadku braku miejsca zamieszkania, miejsca jej pobytu (art. 544 k.p.c.). Jeżeli ubezwłasnowolnienie ma być orzeczone z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego, sąd może przed wszczęciem postępowania zażądać przedstawienia świadectwa lekarskiego o stanie psychicznym osoby, która ma zostać ubezwłasnowolniona. Jeżeli ubezwłasnowolnienie ma nastąpić z powodu pijaństwa, sąd może zażądać zaświadczenia z poradni przeciwalkoholowej (art. 552 k.p.c.).

CZY MOŻNA UCHYLIĆ UBEZWŁASNOWOLNIENIE?

Sąd uchyla ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny ubezwłasnowolnienia (art. 559 k.p.c.). W razie poprawy stanu zdrowia sąd może ubezwłasnowolnienie całkowite zmienić na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu – ubezwłasnowolnienie częściowe zmienić na całkowite.

Leczenie psychiatryczne oraz odwykowe

Poddanie się leczeniu psychiatrycznemu lub odwykowemu co do zasady jest dobrowolne. W wyjątkowych przypadkach, ściśle określonych przez prawo, istnieje możliwość zobowiązania do leczenia osób, które nie chcą podjąć go dobrowolnie.

NA CZYM POLEGA ZOBOWIĄZANIE DO LECZENIA OSÓB UZALEŻNIONYCH OD ALKOHOLU?

Możliwość zobowiązania do leczenia odwykowego w stosunku do osób uzależnionych od alkoholu została przewidziana w ustawie z dnia 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W świetle art. 26 tej ustawy zobowiązać do leczenia można taką osobę, która w związku z nadużywaniem alkoholu powo-

duże rozkład życia rodzinnego, demoralizację nieletnich, uchyla się od pracy albo systematycznie zakłóca spokój lub porządek publiczny. Decyzję o zobowiązaniu do leczenia podejmuje sąd rejonowy właściwy dla miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy. Sąd wszczyna postępowanie na wniosek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych lub prokuratora. Wniosek do komisji lub prokuratora o leczenie odwykowe może złożyć każdy, kto ma informacje o osobie wymagającej leczenia. Leczenie może odbyć się w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego. Osoba, którą zobowiązano w tym trybie do poddania się leczeniu odwykowemu, jest wzywana do dobrowolnego stawienia się w wyznaczonym terminie we wskazanym zakładzie lecznictwa odwykowego. Osoba, która nie stawia się dobrowolnie, może być doprowadzona przez policję. Na czas leczenia sąd może ustanowić nadzór kuratora. Możliwości orzeczenia obowiązku leczenia odwykowego istnieją także w procedurze karnej.

GDZIE SZUKAĆ UREGULOWAŃ DOTYCZĄCYCH ZOBOWIĄZANIA DO LECZENIA PSYCHIATRYCZNEGO LUB ODWYKOWEGO W PRZYPADKU UZALEŻNIENIA OD NARKOTYKÓW?

Informacje o zobowiązaniu do leczenia osoby uzależnionej od narkotyków reguluje ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Możliwości leczenia osoby chorej psychicznie bez jej zgody zostały przewidziane w ustawie z dnia 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Szersze omówienie tych zagadnień wykracza jednak poza zakres tego informatora.

PRAWO I POSTĘPOWANIE KARNE

– podstawowe zagadnienia

Przestępstwa, do których najczęściej dochodzi w rodzinie

PRZESTĘPSTWO ZNEĆANIA SIĘ FIZYCZNEGO LUB PSYCHICZNEGO (art. 207 k.k.).

Znęcanie się polega na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dolegliwych cierpień moralnych. Pokrzywdzona tym przestępstwem może być osoba najbliższa lub inna osoba pozostająca ze sprawcą w stosunku zależności, małoletni lub osoba nieporadna ze względu na swój stan fizyczny lub psychiczny (np. starsza, niepełnosprawna). Znęcanie się może polegać na działaniu (np. biciu, kopaniu, szarpaniu, wykręcaniu rąk, zmuszaniu do wykonywania upokarzających czynności, ośmieszaniu, znieważaniu, groźeniu, prześladowaniu, niszczeniu mienia) lub zaniechaniu (np. głodzeniu, pozostawianiu bez środków do życia lub pozbawianiu opieki medycznej). Zgodnie z istniejącym orzecznictwem, nie możemy mówić o tzw. znęcaniu się wzajemnym małżonków nad sobą w tym samym czasie.

PRZESTĘPSTWO POLEGAJĄCE NA SPOWODOWANIU USZCZERBKU NA ZDROWIU (art. 156 k.k. i art. 157 k.k.).

Prawo przewiduje odpowiedzialność karną za spowodowanie ciężkiego, średniego oraz lekkiego uszczerbku na zdrowiu.

PRZESTĘPSTWO ZGWAŁCENIA (art. 197 k.k.)

Przestępstwo to polega na tym, że sprawca przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności. Ofiarą gwałtu może być każda osoba niezależnie od płci, wieku oraz stosunku łączącego ją ze sprawcą. Do gwałtu może dojść także w małżeństwie.

PRZESTĘPSTWO GRÓŻB KARALNYCH (art. 190 k.k.)

Polega na groźeniu innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej. Groźba jest oddziaływaniem na psychikę ofiary; przestępstwo zostaje dokonane, gdy wzbudza w ofierze uzasadnioną obawę jej spełnienia.

PRZESTĘPSTWO ROZPIJANIA MAŁOLETNIEGO (art. 208 k.k.)

Przestępstwo rozpijania małoletniego przez sprawcę może polegać na dostarczaniu mu napoju alkoholowego, ułatwianiu jego spożycia lub nakłanianiu do jego spożycia.

PRZESTĘPSTWO PORZUCENIA OSOBY MAŁOLETNIJ PONIŻEJ 15. ROKU ŻYCIA (art. 210 k.k.)

Przestępstwo porzucenia osoby małoletniej poniżej 15. roku życia polega na tym, że sprawca (wbrew obowiązкови troszczenia się) oddala się od podopiecznego bez zapewnienia mu opieki.

PRZESTĘPSTWO UPROWADZENIA LUB ZATRZYMANIA MAŁOLETNIEGO PONIŻEJ LAT 15 (art. 211 k.k.)

Przestępstwo uprowadzenia osoby małoletniej poniżej 15 lat polega na tym, że sprawca wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru uprowadza lub zatrzymuje osobę małoletnią.

PRZESTĘPSTWO KRADZIEŻY (art. 278 § 4 k.k.)

Przestępstwo to polega na zabraniu (tzn. wyjęciu rzeczy spod władztwa drugiego człowieka bez jego zgody) cudzej rzeczy ruchomej w celu jej przywłaszczenia. Kradzież zostaje dokonana z chwilą, gdy sprawca obejmie rzecz we władanie. Kradzież może być dokonana również na szkodę osoby najbliższej.

KTO MOŻE BYĆ SPRAWCĄ PRZESTĘPSTWA?

Prawo przewiduje, że odpowiedzialność karną za popełnienie przestępstwa może ponieść osoba, która w chwili popełnienia przestępstwa miała ukończone 17 lat. Czynów popełnionych przez osoby, które nie ukończyły jeszcze 17. roku życia nie nazywa się przestępstwami, nie podlegają one odpowiedzialności karnej. Stosuje się wobec nich środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Od tej zasady przewidziano dwa wyjątki. W pewnych sytuacjach odpowiedzialność karną może ponieść nieletni, który nie ukończył 17 lat, ale ukończył lat 15. Dzieje się tak w przypadku popełnienia konkretnych kilku przestępstw (m.in. zabójstwo, umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, zgwałcenie zbiorowe lub ze szczególnym okrucieństwem), jeżeli przemawiają za tym okoliczności sprawy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy. W niektórych sytuacjach istnieje możliwość potraktowania osoby, która ukończyła 17 lat, ale nie ukończyła 18., jak sprawcy nieletniego. Dzieje się tak w przypadku lżejszych przestępstw, jeżeli przemawiają za tym okoliczności sprawy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy (art. 10 k.k.). Ustawa o postępowaniu, w sprawach nieletnich, oprócz odpowiedzialności za czyny zabronione, przewiduje także postępowanie wobec nieletnich, którzy przejawiają objawy demoralizacji. Wobec nieletnich stosuje się specjalne środki wychowawcze (m.in. zobowiązanie do określonego postępowania, nadzór kuratora), leczniczo-wychowawcze (m.in. umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym) oraz poprawcze (umieszczenie w zakładzie poprawczym).

Postępowanie karne

W JAKI SPOSÓB INICJUJEMY POSTĘPOWANIE KARNE?

Sposób rozpoczęcia postępowania karnego zależy od trybu ścigania, jaki został przewidziany przez prawo dla danego przestępstwa. Większość przestępstw jest ścigana z oskarżenia publicznego, z urzędu. Oznacza to, że jeśli prokuratura lub policja dowiedzą się o popełnieniu przestępstwa, muszą wszcząć postępowanie karne. Prowadzenie postępowania nie jest zależne od woli osób pokrzywdzonych. Takimi przestępstwami są m.in. znęcanie się fizyczne lub psychiczne (art. 207 k.k.), zmuszanie innej osoby do określonego zachowania za pomocą groźby lub przemocą (art. 191 k.k.), spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka (art. 156 k.k.), pozbawienie człowieka wolności (art. 189 k.k.), naruszenie miru domowego (art. 193 k.k.), pedofilia (art. 200 k.k.), kazirodztwo (art. 201 k.k.), rozpowszechnianie pornografii (art. 202 k.k.), porzucenie osoby małoletniej lub nieporadnej (art. 210 k.k.), uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli opiekuna (art. 211 k.k.).

Jednak są też takie przestępstwa, które można ścigać tylko wtedy, gdy pokrzywdzony złoży wniosek o ściganie, jest ono uzależnione od jego zgody. Z chwilą złożenia wniosku, postępowanie toczy się tak samo, jak w przypadku trybu przestępstw ściganych z urzędu. Złożony wniosek pokrzywdzony może cofnąć za zgodą prokuratora lub sądu (w zależności od etapu postępowania), ale tylko do chwili rozpoczęcia przewodu sądowego (odeczytania aktu oskarżenia na pierwszej rozprawie). Wyjątkiem od tej zasady jest przestępstwo zgwałcenia. W sprawach o zgwałcenie raz złożonego wniosku nie można wycofać. Cofniętego wniosku o ściganie nie można złożyć ponownie (art. 12 k.p.k.). Do przestępstw ściganych na wniosek należą m.in. przestępstwo zgwałcenia (art. 197 k.k.), niealimentacja (art. 209 k.k.), groźby popełnienia przestępstwa na szkodę osoby najbliższej lub samej pokrzywdzonej (art. 190 k.k.), nieumyślne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia na okres powyżej 7 dni, gdy osobą pokrzywdzoną jest osoba najbliższa (art. 157 § 5 k.k.).

Są także takie przestępstwa, które ścigane są z oskarżenia prywatnego. Oznacza to, że postępowanie wszczyna się na podstawie aktu oskarżenia wniesionego do sądu przez pokrzywdzonego. Pokrzywdzony musi sam zebrać materiał dowodowy i udowodnić sprawcy winę przed sądem. Akt oskarżenia może ograniczać się do wskazania osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz wskazania dowodów, na których opiera się oskarżenie (art. 487 k.p.k.). Policja na żądanie pokrzywdzonego musi przyjąć skargę, w razie potrzeby zabezpieczyć dowody i przesłać skargę do właściwego sądu (art. 489 k.p.k.). Takimi przestępstwami są m.in. spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwającego do 7 dni (art. 157 § 4 k.k.), naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.).

JAK ZAWIADOMIĆ O POPEŁNIENIU PRZESTĘPSTWA?

Zawiadomienie o popełnionym przestępstwie składamy na policji lub w prokuraturze. Zawiadomienie można złożyć: osobiście (pisemnie lub ustnie do protokołu

o przyjęciu ustnego zawiadomienia i przesłuchania w charakterze świadka) lub wysłać listem poleconym (zachowując dowód nadania). Zawiadomienie może złożyć pokrzywdzony lub osoba niezwiązana z przestępstwem (np. pracownik socjalny). Zawiadomienie należy złożyć w komisariacie policji lub prokuraturze, najbliższym ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa.

Piaseczno, dnia 21 kwietnia 2005 r.

Anna Kowalska
ul. Walecznych 5/78
05-800 Piaseczno

KOMISARIAT POLICJI W PIASECZNIE

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa

Niniejszym zawiadamiam o dokonaniu przestępstwa znęcania się Tomasza Stefańskiego nad Marią Stefańską oraz Agnieszką Stefańską i wnoszę o wszczęcie i przeprowadzenie w tej sprawie postępowania przygotowawczego.

Jestem sąsiadką Marii Stefańskiej i Tomasza Stefańskiego od 13.05.2003 roku. Jestem także bliską znajomą Marii Stefańskiej. Odkąd zamieszkałam w bloku przy ulicy Walecznych 5 w Piasecznie, jestem świadkiem stosowania przemocy przez Tomasza Stefańskiego w stosunku do żony oraz ich sześciolatniej córki Agnieszki. W tym okresie kilkadziesiąt razy słyszałam odgłosy awantury za drzwiami sąsiadów. Towarzyszą im zawsze odgłosy przewracanych rzeczy, tłuczonych przedmiotów, podniesiony głos Tomasza Stefańskiego oraz płacz Marii Stefańskiej i ich dziecka. Kilkanaście razy rozmawiałam z Marią Stefańską o tym, że jej mąż bije ją i dziecko. Sześć razy wzywałam na interwencję policję. Niezwykle często widzę Marię Stefańską ze śladami obrażeń na ciele oraz siniakami na twarzy. Podobne obrażenia widuję także u dziecka. W dniu 19.04.2005 r. zawiozłam Marię Stefańską do szpitala przy ulicy Olbrachta 10 w Warszawie, ponieważ miała rozcięty łuk brwiowy i mocno krwawiła. Powiedziała mi, że obrażenie to powstało na skutek uderzenia jej żelazkiem przez Tomasza Stefańskiego. Pokrzywdzona miała także wyraźne stłuczenia w okolicach barku oraz ślady duszenia na szyi. Po wizycie w szpitalu zawiozłam sąsiadkę do lekarza sądowego celem zrobienia obdukcji. Dokument ten ma w tej chwili pokrzywdzona. Mając na uwadze, że przytoczone przeze mnie okoliczności dowodzą popełnienia przestępstwa, wnoszę o przeprowadzenie w tej sprawie postępowania przygotowawczego celem ukarania jego sprawcy. Dalszych informacji udzielię w toku postępowania.

Anna Kowalska

CO SIĘ DZIEJE PO ZŁOŻENIU ZAWIADOMIENIA?

Po otrzymaniu zawiadomienia o popełnionym przestępstwie organy ścigania (policja, prokuratura) podejmują działania zmierzające do potwierdzenia czynu. Ten pierwszy etap postępowania karnego nazywamy postępowaniem przygotowawczym. Drugim etapem jest postępowanie sądowe. Osoba składająca zawiadomienie musi liczyć się z tym, że najprawdopodobniej zostanie przesłuchana w charakterze świadka. Osoba lub instytucja, która zawiadomiła o popełnieniu przestępstwa w ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia, powinna zostać poinformowana o jego wszczęciu lub odmowie wszczęcia. Jeżeli nie zgadza się z tym postanowieniem lub nie została poinformowana w tym terminie, może wnieść zażalenie (art. 306 k.p.k.).

Ofiara przestępstwa w postępowaniu karnym występuje jako pokrzywdzony. Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu karnym zależą od etapu postępowania.

JAKIE UPRAWNIENIA MA POKRZYWDZONY W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM?

Ze względu na posiadanie przez pokrzywdzonego statusu strony procesowej przysługuje mu szereg uprawnień procesowych:

- pokrzywdzony może wnieść zażalenie, jeżeli w ciągu 6 tygodni nie zostanie poinformowany o wszczęciu postępowania lub odmowie jego wszczęcia (art. 306 k.p.k.),
- może wnieść zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania oraz o jego umorzeniu (w związku z tym uprawnieniem może zawsze przejrzeć akta) (art. 306 k.p.k.),
- pokrzywdzony może zastrzec dane dotyczące swojego miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora, jeśli istnieje uzasadniona obawa użycia wobec niego lub osoby jemu najbliższej, przemocy lub groźby bezprawnej (art. 191 k.p.k.),
- pokrzywdzony ma prawo ustanowić pełnomocnika, który będzie reprezentował jego interesy w postępowaniu oraz wnioskować o przyznanie mu pełnomocnika z urzędu (art. 87 k.p.k.),
- pokrzywdzony może składać wnioski o dokonanie czynności w postępowaniu (przeprowadzenie dowodu), w tym celu pokrzywdzony ma prawo składać wnioski dowodowe (np. wniosek o przesłuchanie świadka), a jeżeli jego wniosek zostanie uwzględniony, nie można odmówić mu wzięcia udziału w tej czynności (art. 315 k.p.k.),
- pokrzywdzony może wnosić, aby okazanie mu osoby podejrzanej nastąpiło w sposób wykluczający możliwość rozpoznania go przez osobę okazaną (art. 173 k.p.k.),
- jeżeli czynności śledztwa nie będzie można powtórzyć na rozprawie, należy pokrzywdzonego dopuścić do udziału w czynności, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu; na żądanie pokrzywdzonego należy dopuścić go do udziału w innych czynnościach śledztwa, ale w szczególnie uzasadnionych przypadkach prokurator może tego odmówić ze względu na dobro śledztwa (art. 316 k.p.k.),

- może w toku postępowania przygotowawczego przeglądać akta i sporządzać z nich odpisy, choć należy pamiętać, że zależy to od zgody prowadzącego postępowanie (art. 156 k.p.k.), a na odmowę udostępnienia akt ma prawo złożyć zażalenie (159 k.p.k.),
- musi zostać poinformowany o przesłaniu aktu oskarżenia do sądu (art. 334 k.p.k.),
- w razie powtórnego wydania przez prokuratora postanowienia o umorzeniu postępowania lub o odmowie jego wszczęcia, w terminie miesiąca od doręczenia postanowienia może wnieść do sądu prywatny akt oskarżenia (art. 55 k.p.k.).

Warszawa, dnia 11 października 2003 r.

Sygnatura akt:.....

Janina Zawadzka

ul. Leśnicka 10 m. 3
05-718 Warszawa

PROKURATURA REJONOWA
DLA WARSZAWY MOKOTOWA

Wniosek o dopuszczenie dowodu z przesłuchania świadka

Wnoszę o:

dopuszczenie dowodu z przesłuchania Barbary Mazur, zam. w Warszawie, przy ulicy Figowej 6 w charakterze świadka na okoliczność pobicia Janiny Zawadzkiej przez Tomasza Zawadzkiego w dniu 21.03.2003 roku przed domem przy ulicy Leśnickiej 10 w Warszawie.

Uzasadnienie

Tomasz Zawadzki jest podejrzany o znęcanie się nad swoją żoną Janiną Zawadzką. Świadkiem jednego z pobić była Barbara Mazur, sąsiadka. Barbara Mazur w dniu 21.03.2003 roku z okna swojego mieszkania widziała, jak Tomasz Leśnicki bije oraz kopie Janinę Leśnicką. Barbara Mazur udzieliła pokrzywdzonej pierwszej pomocy medycznej oraz wezwała pogotowie. Ze względu na to, że zeznania świadka mogą mieć istotny wpływ na wyniki prowadzonego postępowania przygotowawczego, dopuszczenie dowodu jest uzasadnione.

Janina Zawadzka

POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE MOŻE SIĘ ZAKOŃCZYĆ:

■ umorzeniem postępowania

Postępowanie przygotowawcze może się zakończyć umorzeniem postępowania, np. wtedy gdy zebrany materiał w sprawie nie dał wystarczających dowodów potrzebnych do sporządzenia aktu oskarżenia i skierowania sprawy do sądu.

Na powyższe postanowienie służy pokrzywdzonemu zażalenie. Aby złożyć zażalenie, należy poznać powody umorzenia i na tej podstawie napisać zażalenie. Następnie należy je złożyć w ciągu 7 dni od doręczenia decyzji o umorzeniu postępowania.

■ warunkowym umorzeniem postępowania

O warunkowym umorzeniu postępowania decyduje sąd. Prokurator może z takim wnioskiem wystąpić do sądu wtedy, gdy wina i społeczna szkodliwość czynu nie są duże, okoliczności popełnienia czynu nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy niekaranego za przestępstwo umyślne. Ponadto jego właściwości, warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa. Warunkowe umorzenie postępowania następuje na okres próby. W tej sytuacji sąd może nałożyć na sprawcę obowiązki (np. zobowiązać go do podjęcia leczenia).

■ aktem oskarżenia

Prokurator zawiadamia pokrzywdzonego o skierowaniu aktu oskarżenia do sądu. Od tego momentu rozpoczyna się kolejny etap postępowania, tzw. etap sądowy.

Postępowanie może być zawieszona, gdy nadchodzi długotrwała przeszkoda, uniemożliwiająca jego prowadzenie. Zostanie ono jednak podjęte, kiedy przeszkoda ustanie.

JAKA JEST SYTUACJA POKRZYWDZONEGO W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM?

Sytuacja procesowa pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym ulega radykalnej zmianie. Pokrzywdzony traci bowiem status strony. Aby mieć status strony, musi do otwarcia przewodu sądowego (tj. do momentu odczytania aktu oskarżenia przez prokuratora na pierwszej rozprawie) złożyć oświadczenie, iż chce działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Złożenie oświadczenia automatycznie nadaje osobie pokrzywdzonej status strony. Oskarżyciel posiłkowy działa obok oskarżyciela publicznego (prokuratora), czyli popiera wniesiony przez niego akt oskarżenia i wnosi o ukaranie sprawcy przemocą w rodzinie. Pokrzywdzony może także działać w charakterze powoda cywilnego. Powód cywilny to pokrzywdzony, który w procesie karnym domaga się odszkodowania za doznana krzywdę. Pokrzywdzonemu występującemu w roli oskarżyciela posiłkowego oraz powoda cywilnego przysługuje w postępowaniu sądowym szereg uprawnień:

- jest zawiadamiany o terminach rozpraw, ma prawo w nich uczestniczyć,
- uczestnicząc w rozprawach może zadawać pytania osobom przesłuchiwanym, może również ustosunkować się do tego, co twierdzi oskarżony czy też jego obrońca,
- ma prawo złożyć wnioski o przyznanie pełnomocnika z urzędu (na postanowienie o odmowie przyznania pełnomocnika nie przysługuje zażalenie),
- może składać wnioski dowodowe,
- może przeglądać akta sprawy i sporządzać z nich odpisy, dostaje odpisy zarządzeń i orzeczeń zapadłych poza rozprawą,
- w wypadkach przewidzianych w ustawie może wnosić zażalenia od postanowień sądu naruszających jego prawa lub interesy,

- może złożyć wnioszek o naprawienie szkody lub wypłacenie nawiazki,
- pokrzywdzony występujący w roli oskarżyciela posiłkowego może żądać uzasadnienia wyroku i wnosić apelację od wyroku.

Warszawa, dnia 10 listopada 2004 r.

Dorota Laskiewicz
ul. Koprzydzka 12 m. 4
02-796 Pruszków

SĄD REJONOWY W PRUSZKOWIE
Wydział II Karny

Sygnatura akt:.....

**Oświadczenie o zamiarze działania
w charakterze oskarżyciela posiłkowego**

W związku z wniesieniem przez Prokuratora Rejonowego aktu oskarżenia przeciwko Maciejowi Laskiewiczowi, oskarżonemu o popełnienie przestępstwa określonego w art. 207 § 1 k.k., oświadczam, że jako pokrzywdzona w niniejszej sprawie, będę działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Dorota Laskiewicz

PRZEBIEG POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

Po rozpoczęciu przewodu sądowego, czyli po odczytaniu aktu oskarżenia rozpoczyna się rozprawa. Sąd przeprowadza postępowanie dowodowe. Następują przesłuchania pokrzywdzonego oraz świadków. Oskarżony składa wyjaśnienia. Strony mogą zadawać pytania przesłuchiwanym osobom. Na koniec poszczególne strony procesu zabierają głos, tzw. mowy końcowe. Najpierw wygłasza ją prokurator, po nim oskarżyciel posiłkowy (jeśli nie jest w stanie przygotować własnej mowy, dobrze byłoby, gdyby powiedział, że popiera wniesiony przez prokuratora akt oskarżenia i wnosi o ukaranie sprawcy), obrońca oskarżonego i sam oskarżony. Potem sąd zamyka przewód sądowy i udaje się na naradę. Po naradzie następuje ogłoszenie orzeczenia. Często w praktyce sąd odracza ogłoszenie orzeczenia. Sąd może orzec uniewinnienie oskarżonego od zarzuconych mu czynów, wydać wyrok skazujący, umarzający oraz warunkowo umarzający postępowanie. W wyroku sąd może orzec karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Zawieszając karę pozbawienia wolności, sąd może nałożyć na sprawcę dodatkowe obowiązki np. nadzór kuratora sądowego, zobowiązanie do poddania się leczeniu odwykowemu,

terapii lub też uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych. W sytuacji, kiedy skazany nie wywiązuje się z nałożonych przez sąd zobowiązań, można złożyć skargę do sądu, który orzekał w sprawie. Można także nawiązać kontakt z kuratorem i prosić o wniesienie do sądu wniosku o odwieszenie wyroku. Pamiętać należy, że pokrzywdzony po wydaniu wyroku karnego przestaje być stroną postępowania wykonawczego.

APELACJA OD WYROKU SĄDU KARNEGO

Jeżeli nie zgadzamy się z wyrokiem sądu I instancji, możemy złożyć apelację. Apelacji nie może jednak wnieść pokrzywdzony, który nie wystąpił w postępowaniu sądowym w charakterze oskarżyciela posiłkowego lub powoda cywilnego. Aby wnieść apelację, należy w ciągu 7 dni od ogłoszenia wyroku wnieść tzw. zapowiedź apelacji, czyli wniosek o uzasadnienie wyroku. Apelację można wnieść także bez wnoszenia o uzasadnienie w ciągu 7 dni od ogłoszenia wyroku, ale poznanie uzasadnienia ułatwi nam napisanie apelacji. Jeżeli wystąpiono o uzasadnienie wyroku, w ciągu 14 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem, należy wnieść apelację. Apelację wnosi się do sądu wyższej instancji za pośrednictwem sądu, który wydał zaskarżony wyrok.

informatör

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” jest placówką Instytutu Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

Od 1995 roku realizuje zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, takie jak:

- Ogólnopolska Poradnia Telefoniczna „Niebieska Linia” (0 801 120 002)
- Poradnia Środowiskowa (konsultacje psychologiczne, wychowawcze, prawne, socjalne, medyczne)
- Poradnia Prawna (porady bezpośrednie, telefoniczne, mailowe, ekspertyzy i opinie)
- Centrum Informacji o Przemocy Domowej (badania, statystyki, publikacje)
- Szkolenia i staże (m.in. Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie)
- Koordynacja działań Ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Organizacji i Instytucji Pomagających Ofiarom Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”